

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet motioner från de allmänna motionstiderna 1998, 1999 och 2000 som gäller t.e.x. ombudsmannaorganisationen, myndigheters service och alkoholfri representation. Med anledning av motioner om ombudsmannaorganisationen föreslår utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att en utredning bör tillsättas med uppgift att undersöka om det finns förutsättningar för att slå samman några av eller samtliga ombudsmannainstitutioner som är underställda regeringen till en ombudsmannaorganisation. Utskottet avstyrker övriga motioner. Sju reservationer har fogats till betänkandet.

Motionerna

Motion från den allmänna motionstiden 1998

1998/99:K231 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) vari yrkas

3. att riksdagen beslutar att myndigheter skall vara skyldiga att lägga ut protokoll och diaries på nätet,

Motioner från den allmänna motionstiden 1999

1999/2000:K204 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en medborgarnas rättighetslista.

1999/2000:K213 av Göte Jonsson m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om principer för avgiftsuttag vid tillsynsverksamhet.

1999/2000:K242 av Berit Adolfsson och Anne-Katrine Dunker (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en ombudsman för mänskliga rättigheter skapas i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:K259 av Kenneth Lantz (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om informationsmöjlighet för allmänheten om socialförsäkringar, skatteregler och andra samhällsfrågor inom Danmark och Sverige,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att tillsätta en utredare som får till uppgift att förbereda ett förslag om hur samhällsinformation skall möjliggöras för Öresundspendlarna.

1999/2000:K267 av andre vice talman Eva Zetterberg m.fl. (v, s, mp, fp, kd, c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alkoholfri representation.

1999/2000:K303 av Johan Lönnroth m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av möjligheten att införa ett 020-nummer till myndigheterna.

1999/2000:K313 av Amanda Agestav (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om myndigheters närbarhet via e-post,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om offentliga handlingar på Internet.

1999/2000:K326 av Bertil Persson (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en utredning syftande till försök med länsstyrelser bestående av länets riksdagsledamöter.

1999/2000:Sf639 av Fanny Rizell m.fl. (kd) vari yrkas

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Diskrimineringsombudsmannen skall vara en myndighet underställd riksdagen.

1999/2000:So327 av Kenneth Johansson m.fl. (c) vari yrkas

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i förvaltningslagen som anförts i motionen.

1999/2000:T705 av Eva Flyborg m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att myndigheter skall vara skyldiga att lägga ut protokoll och liknande handlingar på nätet.

1999/2000:N214 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att permanenta verksamhet med medborgarkontor.

1999/2000:A715 av Mikael Odenberg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avskaffande av jämställdhetsombudsmannen (JämO), ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), handikappombudsmannen och ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO),

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättande av ett nytt sammanslaget ombudsmannaämbete,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den nya ombudsmannen skall utgöra en myndighet direkt under riksdagen.

Motioner från den allmänna motionstiden 2000

2000/01:K228 av Björn von der Esch (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen ser över Justitiekanslerns (JK) nuvarande åligganden.

2000/01:K250 av Fanny Rizell och Tuve Skånberg (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen och riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om en policy för alkoholfri representation för statlig förvaltning och för riksdagen.

2000/01:K252 av Per Lager m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen begär att regeringen utreder möjligheterna att organisera alla ombudsmän i en gemensam ombudsmannainstitution för mänskliga rättigheter – MRO – under riksdagen.

2000/01:K262 av Lars Hjertén och Lars Elinderson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av lagen i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:K265 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lag om dröjsmålstalan.

2000/01:K266 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen tillsätter en parlamentarisk utredning med anledning av vad i motionen anförs om en gemensam organisation i Rättighetsombudsmannen.

2000/01:K287 av Cecilia Magnusson och Anita Sidén (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att myndigheter inte skall ägna sig åt ideologisk produktion i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:K293 av Rolf Olsson och Tanja Linderborg (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen fastställer en policy för konferens- och mötesverksamhet under det svenska ordförandeskapet enligt vad i motionen anförs om att alkohol inte skall serveras vid arbetsluncher.

2000/01:K310 av Yvonne Oscarsson (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen beslutar att all representation skall vara alkoholfri under den tid som Sverige är ordförandeland i EU.

2000/01:K323 av Anne-Katrine Dunker och Berit Adolfsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skapa en ombudsman för mänskliga rättigheter.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den nya enheten för mänskliga rättigheter skall lyda under riksdagen.

2000/01:K328 av Carl Erik Hedlund (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen beslutar att avskaffa de ombudsmannainstitut vars uppgift är att bevaka de i yrkande 1 omnämnda diskrimineringslagarna.

2000/01:K330 av Agneta Brendt och Birgitta Ahlqvist (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av integration mellan statliga myndigheter, allmän försäkringskassa och kommun vad gäller servicegivning och information till medborgare via integrerade medborgarkontor.

2000/01:K341 av Åsa Torstensson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om öppna diarier på nätet.

2000/01:K348 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utarbeta jämställdhetsmål, återrapporteringskrav och uppdrag gemensamma för statsförvaltningen.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utarbeta myndighetsspecifika mål för verk och myndigheter.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av utbildning och kunskapshöjande insatser med könsperspektiv riktade till berörda inom regering och myndigheter.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom konstitutionsutskottets område.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom finansutskottets område.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom skatteutskottets område.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom justitieutskottets område.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom lagutskottets område.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom utrikesutskottets område.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom försvarsutskottets område.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom socialförsäkringsutskottets område.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom socialutskottets område.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom kulturutskottets område.

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom utbildningsutskottets område.

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom trafikutskottets område.

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom miljö- och jordbruksutskottets område.

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom näringsutskottets område.

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom arbetsmarknadsutskottets område.

19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom bostadsutskottets område.

2000/01:K349 av Åke Gustavsson m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om konsekvensanalyser vid förändring av viktiga samhällsfunktioner.

2000/01:K358 av Henrik S Järrel (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till reformering av de s.k. ombudsmannainstituten med sikte på en sammanhållen organisation under riksdagens primära insyn.

2000/01:K373 av Kristina Zakrisson m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kvinnors möjligheter till utveckling i skogslänen genom samordning av offentlig verksamhet.

2000/01:K384 av Jan Backman (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om behovet av en översyn av överlämnande av myndighetsuppgifter.

2000/01:K399 av Per Lager m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen begär att regeringen utreder en samordning av de nuvarande ombudsmännen i en myndighet – Ombudsmannen för mänskliga rättigheter, i enlighet med vad som anförs i motionen (avsnitt 3.4).

2000/01:Ju933 av Siw Persson och Johan Pehrson (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

33. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om det svenska ombudsmannasystemet.

2000/01:L459 av Ana Maria Narti m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sammanförandet av JämO, DO, HomO och Handikappombudsmannen till ett gemensamt ombudsmannaämbete.

2000/01:Sf645 av Magda Ayoub m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

34. Riksdagen beslutar att Ombudsmannen mot diskriminering ges ett speciellt ansvar i opinionsbildningen mot diskriminering, främlingsfientlighet och rasism och att DO skall vara en myndighet underställd riksdagen.

2000/01:So354 av Kenneth Johansson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i förvaltningslagen kring bemötandefrågor.

2000/01:T713 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att myndigheter skall erbjuda samtliga tjänster som intelligenta tjänster från den 1 januari 2004.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det bör ankomma på regeringen att ge erforderliga uppdrag åt myndigheter och att tillskjuta medel inom ramen för utgiftsområdena för att förverkliga idén om en myndighetskontakt.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om användarvänlighet i myndigheternas IT-baserade information.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att genom regleringsbrev påskynda myndigheters anpassning till ett gemensamt SHS-system.

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om IT och demokrati.

2000/01:N323 av Eva Flyborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om myndigheternas service och öppettider.

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kontaktpersoner vid statliga myndigheter och i kommunerna.

Utskottet

Ombudsmän

Motionerna

I motion 1999/2000:K242 av Berit Adolfsson och Anne-Katrine Dunker (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att *en* ombudsman för mänskliga rättigheter skapas i enlighet med vad som anförts i motionen. I motion 2000/2001:K323 av Berit Adolfsson och Anne-Katrine Dunker (m) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att skapa en ombudsman för mänskliga rättigheter (yrkande 1) och vad i motionen anförts om att den nya enheten för mänskliga rättigheter skall lyda under riksdagen (yrkande 2). För att vidmakthålla FN:s deklaration om mänskliga rättigheter i Sverige har fem olika ombudsmän skapats i Sverige; nämligen JämO, DO, BO, HO och HomO. Den splittrade hanteringen av diskriminering i olika former motverkar, enligt motionärerna, ett genomslag för uppfattningen att mänskliga rättigheter är något absolut och universiellt och inte något förhandlingsbart eller relativt. Mänskliga rättigheter riskerar att kränkas om de människor som utsätts inte ingår i de etablerade ombudsmännens ansvarsområden. Motionärerna föreslår en sammanslagning av de fem ombudsmännen till en ombudsman för mänskliga rättigheter. FN:s generalförsamling betonade i de s.k. Parisprinciperna från 1992 betydelsen av att organ för skydd för mänskliga rättigheter skall vara rättsligt och politiskt självständiga. Ombudsmannen för mänskliga rättigheter skall därför, enligt motionärerna, lyda under riksdagen som står fri från regeringen, och ha samma status som Justitieombudsmannen.

I motion 1999/2000:Sf639 av Fanny Rizell m.fl. (kd) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Diskrimineringsombudsmannen skall vara en myndighet underställd riksdagen (yrkande 17). Den kristdemokratiska grundsynen om att alla människor är lika mycket värda innebär, enligt motionärerna, en skyldighet att ständigt och i alla sammanhang ta avstånd från och motverka diskriminering, främlingsfientlighet och rasism. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering bör, enligt motionärerna, ha ett speciellt ansvar och fungera som motor i opinionsbildningen mot dessa företeelser. Motionärerna anser att DO bör vara en myndighet underställd riksdagen.

I motion 1999/2000:A715 av Mikael Odenberg m.fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avskaffande av Jämställdhetsombudsmannen, ombudsmannen mot etnisk diskriminering, handikappombudsmannen och ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (yrkande 1), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättande av ett nytt sammanslaget ombudsmannaämbete (yrkande 2) och att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den nya ombudsmannen skall utgöra en myndighet direkt under riksdagen (yrkande 3). Enligt motionärerna talar effektivitetsskäl för en sammanläggning av de fyra ombudsmännen och jämställdhetsnämnden och nämnden mot diskrimi-

nering. *En* myndighet bör ha uppgiften att följa alla former av olaga diskriminering i arbetslivet. Det nya ombudsmannaämbetet bör läggas direkt under riksdagen. Därigenom åstadkoms en bättre överensstämmelse med de s.k. Parisprinciperna, vilka antogs av FN:s generalförsamling för sex år sedan. I dessa principer betonas självständigheten gentemot regeringen för samhällsorgan som skall skydda mänskliga rättigheter.

I motion 2000/01:K252 av Per Lager m.fl. (mp) föreslås att riksdagen begär att regeringen utreder möjligheterna att organisera alla ombudsmän i en gemensam ombudsmannaorganisation för mänskliga rättigheter – MRO – under riksdagen (yrkande 3). Förutom JO sorterar alla ombudsmännen under regeringen. Motionärerna förordar med tanke på att alltfler ombudsmannainstitutioner skapas, att alla ombudsmän ingår i en gemensam institution och att den sorterar under riksdagen med beteckningen Ombudsmannen för mänskliga rättigheter (MRO).

I motion 2000/01:K399 av Per Lager m.fl. (mp) föreslås att riksdagen begär att regeringen utreder en samordning av de nuvarande ombudsmännen i en myndighet – Ombudsmannen för mänskliga rättigheter, i enlighet med vad som anförs i motionen (yrkande 2). De nuvarande ombudsmännen bör samordnas i en ny myndighet, en ombudsman för mänskliga rättigheter. Diskrimineringsfrågorna är uppdelade på fem departement och minst fyra riksdagsutskott. Ombudsmännens uppdrag faller under fyra olika ministrars ansvarsområden. Med en utgångspunkt i mänskliga rättigheter i stället för särintressen skulle det politiska arbetet bli mer fokuserat. De nuvarande ombudsmännen bör således samordnas i en ny myndighet.

I motion 2000/01:K266 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att regeringen tillsätter en parlamentarisk utredning med anledning av vad i motionen anförs om en gemensam organisation i Rättighetsombudsmannen. De ombudsmän som tillkommit efter JO har inte fått samma fristående ställning under riksdagen. De ligger i stället under regering och departement. Dessa ombudsmän förordnas av regeringen. Alla är självständiga myndigheter utom KO som är inordnad i Konsumentverket. Runt om i världen har det svenska ombudsmannaämbetet fått efterföljare, men då i samma fristående ställning som vårt JO. Ombudsmännen i olika länder utses antingen av parlamentet eller presidenten, men inte av regeringen. I Sverige bör även rättighetsombudsmännen utses av riksdagen. Ämbeten under regering och departement kan misstänkas för beroendeställning, även om det skulle kunna vara omotiverat. Med alltfler rättighetsombudsmän riskerar vi enligt motionärerna att få en uppsplittring av resurser. Medborgarnas möjligheter att hitta rätt i floran av ombudsmän blir allt svårare. Förutom en mer fristående ställning för dessa ombudsmän borde därför även själva organisationen förändras. Det finns enligt motionärerna flera fördelar med att skapa ett sammanhållet ombudsmannaämbete med ett antal rättighetsombudsmän som var och en har specialkompetens och ansvar inom ett antal områden. Ämbetet bör lämpligen kallas Rättighetsombudsmannen (RO). För medborgarna skulle det underlätta att bara behöva hålla reda på JO och RO.

I motion 2000/01:K328 av Carl Erik Hedlund (m) föreslås att riksdagen beslutar att avskaffa de ombudsmannainstitut vars uppgift är att bevaka lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet, lagen om förbud i arbets-

livet mot diskriminering av personer med funktionshinder, lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning och lagen mot diskriminering på grund av etnicitet, handikapp, sexuell läggning eller kön (yrkande 2). Lagar mot diskriminering går enligt motionären på flera sätt emot grundläggande värden i en liberal rättsstat. Den typen av lagar är med nödvändighet godtyckliga, de riktar sig mot en till stor del oskyldig kategori människor (arbetsgivare), de motverkar också sitt påstådda syfte att få in människor ur marginaliserade grupper på arbetsmarknaden. Det finns därför goda skäl att avskaffa diskrimineringslagarna.

I motion 2000/01:K358 av Henrik S Järrel (m) föreslås att riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till reformering av de s.k. ombudsmannainstituten med sikte på en sammanhållen organisation under riksdagens primära insyn. FN har rekommenderat sina medlemsländer att inrätta ett fristående organ med uppgift att skydda och främja mänskliga rättigheter. Övervägande skäl talar enligt motionären för att sammanföra ombudsmannainstituten för att vinna ökad slagkraft, spridning av övergripande kompetens och ett bättre, samlat tillvaratagande av den enskildes rättigheter. Ett sådant rättighetsorgan torde med fördel kunna sortera direkt under riksdagen för att markera större oberoende, konstitutionell tyngd och demokratisk insyn.

I motion 2000/01:Ju933 av Siw Persson och Johan Pehrson (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om det svenska ombudsmannasystemet (yrkande 33). Under senare år har vi fått en hel flora av ombudsmän. Den ursprunglige JO med ämbetsansvaret som vapen var ett av de valda ombudens redskap för att tillse att statens ämbetsmän följde folkrepresentationens intentioner och behandlade medborgarna med tillbörlig respekt. Med ämbetsansvarets avskaffande minskade JO:s makt och med införandet av en rad nya ombudsmän har ombudsmannafunktionen nedsjunkit till att bli ett ämbetsverk bland andra. Ombudsmannaidén har försvagats och uttunnats. Ombudsmannainstitutionen bör enligt motionärerna nu tydliggöras och förenklas. Ingripanden mot statliga och kommunala ämbetsmän och myndigheter bör samordnas under JO-ämbetet. Övriga ombudsmän bör slås samman till ett ombudsmannaämbete. Hit kan då föras eventuella nya ombudsmannauppgifter. Stor återhållsamhet bör dock enligt motionärerna iakttagas när det gäller att införa sådana. Med sådana åtgärder skulle de enskilda medborgarnas möjligheter öka och JO kanske återfå något av sin forna status. Det sammanslagna ombudsmannaämbetet skulle få större kraft.

I motion 2000/01:L459 av Ana Maria Narti m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sammanförandet av JämO, DO, HomO och Handikappombudsmannen till ett gemensamt ombudsmannaämbete (yrkande 11). Att slå ihop vissa ombudsmannainstitut till en gemensam myndighet vore en viktig åtgärd för att samordna insatserna mot diskriminering. Sammanslagningen bör enligt motionärerna avse JämO, Handikappombudsmannen, DO och HomO. Grundprincipen skall vara att den framtida ombudsmannen skall ha samma mandat att arbeta mot diskriminering oavsett vilken i lag nämnd egenskap diskrimineringen avser.

I motion 2000/01:Sf645 av Magda Ayoub m.fl. (kd) föreslås att riksdagen beslutar att Ombudsmannen mot diskriminering ges ett speciellt ansvar i opinionsbildningen mot diskriminering, främlingsfientlighet och rasism och att DO skall vara en myndighet underställd riksdagen (yrkande 34). Den kristdemokratiska grundsynen om alla människors lika och absoluta värde innebär en skyldighet att ständigt och i alla sammanhang ta avstånd från och motverka diskriminering, främlingsfientlighet och rasism. Ombudsmannen mot diskriminering bör enligt motionärerna ha ett speciellt ansvar och fungera som motor i opinionsbildningen mot dessa företeelser. DO bör vara en från regeringen fristående myndighet och i stället underställas riksdagen.

Bakgrund

Riksdagens ombudsmän (JO) är ett ämbete under riksdagen som utövar en del av riksdagens kontrollmakt. JO-ämbetet tillkom år 1809. JO:s verksamhet regleras allmänt i 12 kap. 6 och 8 §§ regeringsformen samt i 8 kap. 10 § riksdagsordningen. De mer detaljerade reglerna återfinns i lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän. JO skall ha tillsyn över att de som utövar offentlig makt efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. JO:s tillsyn bedrivs genom prövning av klagomål från allmänheten samt genom inspektioner och andra undersökningar som JO finner påkallade.

Samtliga övriga ombudsmannafunktioner, Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Barnombudsmannen (BO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO), är myndigheter som lyder under regeringen. Deras verksamhet regleras av en förordning med instruktion för respektive ombudsman. JämO:s, DO:s, BO:s, HO:s och HomO:s verksamheter regleras i grundläggande hänseende i jämställdhetslagen (1991:433), lagen (1999:131) om Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, lagen (1993:335) om Barnombudsman, lagen (1994:749) om Handikappombudsmannen respektive lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning, till vilka förordningar med instruktion för respektive ombudsman är knutna.

JämO, DO, BO, HO och HomO utnämns av regeringen och är rapporteringsskyldiga till regeringen. Deras uppgift kan närmast sägas vara att implementera viss lagstiftning, genom t.ex. rådgivning och upplysningsverksamhet, och att främja utvecklingen på området, både nationellt och internationellt.

Utredningen mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning (SEDA) lämnade i betänkandet Förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning (SOU 1997:175) bl.a. förslag till en ny lag om diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. Vidare föreslog utredningen, bl.a. mot bakgrund av att Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) hade en väl inarbetad organisation med relativt lång erfarenhet av diskrimineringsfrågor, att rådgivande och processförande funktioner enligt den nya lagen skulle omhändertas av DO.

I proposition 1997/98:180 behandlade regeringen utredningens betänkande och föreslog lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning och tillskapandet av ett nytt ombudsmannainstitut. Regeringen uttalade när det gällde förslaget om en ny ombudsman bl.a. följande:

Att det medför effektivitetsvinster om resurserna för liknande uppgifter samordnas är uppenbart. En sådan samordning mellan olika ombudsmannafunktioner kan emellertid inte ske utan att dess effekter på de olika funktionerna analyseras. Regeringen avser därför att under år 1999 ta initiativ till att ett sådant arbete påbörjas med inriktning att en sammanslagning skall ske av bl.a. dessa två ombudsmannainstitut till en gemensam myndighet. Till dess att resultatet av en sådan analys föreligger bör även den nu föreslagna ombudsmannen emellertid utgöra en egen myndighet. Dock bör redan nu en samordning ske så att den nya ombudsmannen samverkar med DO i fråga om bl.a. lokaler, telefonväxel m.m.

Regeringen bemyndigade år 1997 chefen för Socialdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att se över och utvärdera Handikappombudsmannens verksamhet. Enligt direktiven (dir. 1997:131) skulle utredaren bl.a. kartlägga likheter och olikheter mellan Handikappombudsmannens verksamhet och den verksamhet som bedrivs av andra ombudsmän och om det finns några oklarheter i fördelningen av arbetsuppgifter och ansvarsområden mellan Handikappombudsmannen och andra ombudsmän.

Utredningen om översyn av handikappombudsmannen överlämnade i maj 1999 betänkandet Handikappombudsmannens framtida förutsättningar och arbetsuppgifter (SOU 1999:73). När det gäller en samordning av ombudsmännens arbete har utredaren uttalat bl.a.:

Jag har kartlagt likheter och olikheter mellan Handikappombudsmannens verksamhet och den som bedrivs av övriga ombudsmän. Mot den bakgrunden reser jag frågan om inte alla ombudsmän borde slås samman till ett gemensamt ombudsmannainstitut. Efter att ha analyserat denna fråga avvisar jag en sådan lösning, eftersom jag inte tror den skulle stärka ombudsmännens ställning. Jag vill däremot att samarbetet kan utvecklas genom en lokalmässig samordning. Jag förordar således ingen sammanslagning av de olika ombudsmännen.

I mars 1998 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av Barnombudsmannens verksamhet. Utredningen fick enligt direktiven (dir. 1998:21) bl.a. i uppdrag att gå igenom och belysa hur den speciella karaktären av ombudsmannamyndighet påverkat BO:s arbete. Av särskild betydelse var därvid BO:s förmåga att agera självständigt i förhållande till regeringen samtidigt som BO är en myndighet underställd regeringen, en myndighet som har att följa sin instruktion, sitt regleringsbrev och de uppdrag regeringen ger den. Utredaren skulle enligt direktiven belysa de konflikter som denna situation skulle kunna innebära för myndigheten, och, om det fanns några problem, hur dessa i så fall skulle kunna lösas. Fler och fler medborgargrupper har fått sin egen ombudsman. Farhågor har framförts att detta riskerar att tunna ut ombudsmannafunktionen och göra den mindre verkningsfull. Den särskilde utredaren skulle därför enligt direktiven beskriva likheter och olikheter mellan BO:s roll och arbetssätt och andra

statliga ombudsmäns. Om det finns överlappningar mellan BO:s och andra ombudsmäns roller och ansvarsområden skulle utredaren beskriva dessa.

Utredningen, som antog namnet BO-utredningen, överlämnade i maj 1999 betänkandet Barnombudsmannen – företrädare för barn och ungdomar (SOU 1999:65) till regeringen. När det gäller Barnombudsmannens självständighet skriver utredningen bl.a:

Ett viktigt kriterium för en ombudsman är självständighet både i förhållande till regeringen och till politiska partier, frivilligorganisationer och andra. Det är dock viktigt att framhålla att en statlig ombudsman aldrig kan bli helt fri. Lagen, liksom huvudmannens rätt att besluta om ombudsmannens budget, sätter vissa gränser för ombudsmannens arbete.

Enligt utredningens uppfattning finns det två sätt att öka ombudsmannens självständighet. Det ena är att Barnombudsmannen lyder under riksdagen på samma sätt som Justitieombudsmannen och det andra är att Barnombudsmannen förblir en myndighet under regeringen men ges så mycket självständighet som är möjligt med ett oförändrat huvudmannaskap.

Om man enbart ser till frågan om självständighet i förhållande till regeringen är självfallet det första alternativet att föredra. En sådan lösning skulle helt frikoppla Barnombudsmannen från regeringen, men väcker dock frågor av annat slag. Ett ändrat huvudmannaskap för Barnombudsmannen skulle innebära en avvikelse från den konstitutionella ansvarsfördelningen enligt regeringsformen. En annan fråga som uppkommer med ett förändrat huvudmannaskap är Barnombudsmannens självständighet i förhållande till riksdagen. En del av riksdagen eller riksdagen i dess helhet kan lika väl som en regering ha önskemål om och synpunkter på ombudsmannens verksamhet. För att uppnå önskad självständighet måste således denna garanteras oavsett om huvudmannen är riksdag eller regering. Genom att det praktiska genomförandet av barnkonventionens principer är öppet för olika politiska ställningstaganden kan Barnombudsmannen se sig nödsakad att hålla en lägre profil än som är möjligt som ett regeringsorgan.

Mot denna bakgrund anser utredningen att ett förändrat huvudmannaskap inte skulle innebära den förstärkning av Barnombudsmannen som eftersträvas. Regeringen bör därför även i fortsättningen vara huvudman för Barnombudsmannen. Självständigheten bör i stället ökas genom valet av författningsform och ökade möjligheter för Barnombudsmannen att själv bestämma sina arbetsuppgifter genom bland annat begränsningar i användandet av regleringsbrev som styrform.

Utredningen föreslår därför att Barnombudsmannens alla uppgifter tydligt bör framgå av lag och inte av instruktion. Det är alltså riksdagen som skall bestämma mandatet och regeringen skall inte själv kunna ändra på ombudsmannens uppdrag.

Enligt vad utskottet inhämtat från Regeringskansliet föreligger för närvarande inga planer på att föreslå förändringar när det gäller de organisatoriska frågorna. Frågorna om sammanslagning av fler ombudsmän till en och om en gemensam lagstiftning är emellertid alltid akutella. Man vill emellertid invänta vad som händer inom EU. Där pågår arbete med bl.a. ett arbetslivsdirektiv som skall behandla diskriminering p.g.a. funktionshinder, sexuell läggning och ålder. Direktivet förväntas bli antaget denna höst. Europeiska unionens råd antog sommaren 2000 det s.k. etniska direktivet som skall genomföras i svensk lagstiftning senast den 19 juli 2003.

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat förslag i motioner om bl.a. förändringar av olika slag av ombudsmannafunktionen samt om tillskapande av en rättighetsombudsman (bet. 1992/93:KU2, 1995/96:KU5, 1996/97:KU24, 1997/98:KU21 och 1999/2000:KU3). Utskottet har bl.a. framhållit den särställning som Riksdagens ombudsmän har. Enligt utskottet har det inte funnits anledning att ifrågasätta JO:s ställning och verksamhet. Utskottet har vidare uttalat att det kan finnas anledning att diskutera de ombudsmannaorgan som är underställda regeringen. Utskottet har i detta sammanhang uttalat sin förståelse för de farhågor som framförts om att ombudsmannafunktionen kan tunnna ut om alltför många olika ombudsmän inrättas och att alltför många specialiserade ombudsmän medför risk för att vissa grupper kan falla mellan de olika ombudsmännens verksamheter. Utskottet har också utgått från att regeringen är medveten om dessa synpunkter och fortlöpande prövar organisationen av den verksamhet som de regeringen underställda ombudsmännen bedriver.

Utskottets bedömning

Utskottet vill åter framhålla den särställning som Riksdagens ombudsmän har. Någon anledning att ifrågasätta JO:s ställning och verksamhet anser utskottet inte att det finns.

När det gäller frågan om att föra ihop de ombudsmän som är underställda regeringen till en ombudsmannaorganisation anser utskottet tiden nu vara mogen att utreda frågan. Enligt utskottet bör således en utredning tillsättas med uppgift att undersöka om det finns förutsättningar för att slå samman några av eller samtliga dessa ombudsmannainstitutioner till en institution. Frågan om huvudmannaskapet för dessa ombudsmän måste, enligt utskottet, ses i ljuset av de uppgifter ombudsmännen tilldelas. Enligt utskottet bör riksdagen, med anledning av motionerna 1999/2000:K242, 1999/2000:Sf639 yrkande 17, 1999/2000:A715 yrkandena 1–3, 2000/01:K252 yrkande 3, 2000/01:K266, 2000/01:K323 yrkandena 1 och 2, 2000/01:K358, 2000/01:K399 yrkande 2, 2000/01:Ju933 yrkande 33, 2000/01:L459 yrkande 11 och 2000/01:Sf645 yrkande 34 som sin mening ge regeringen detta till känna. Motion 2000/01:K328 yrkande 2 avstyrks.

Justitiekanslerns roll

Motionen

I motion 2000/01:K228 av Björn von der Esch föreslås att riksdagen begär att regeringen ser över Justitiekanslerns (JK) nuvarande åligganden. Till JK:s åligganden hör att företräda statens intressen gentemot enskilda men också att i vissa ärenden företräda den enskilde gentemot staten. Dessa dubbla lojaliteter visar sig naturligt nog framkalla en känsla av rättsosäkerhet hos den enskilde medborgaren. Denne upplever att JK:s tillvaratagande av den enskildes intressen ej sällan påverkas av denna dubbla lojalitet till den enskildes nackdel. Vare sig denna förmodan är välgrundad eller inte finns det enligt motionären starka skäl från rättsosäkerhetssynpunkt att undanröja orsa-

kerna till att sådana misstankar kan uppstå. JK:s nuvarande åligganden att tillvarata enskildas intressen gentemot staten bör enligt motionären därför överföras till JO som åtnjuter stort förtroende hos allmänheten. Därigenom renodlas JK:s roll till att vara endast regeringens företrädare och allmänhetens osäkerhet till följd av JK:s dubbla lojalitet är undanröjd.

Bakgrund

Justitiekanslern (JK) lyder enligt 11 kap. 6 § regeringsformen (RF) under regeringen.

JK har enligt lagen (1975:1339) tillsyn över att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. JK får enligt lagens 5 § som särskild åklagare väcka åtal mot befattningshavare som har begått brottslig gärning genom att åsidosätta vad som åligger honom i tjänsten eller uppdraget. JK kan enligt 12 kap. 8 § RF väcka åtal för brott i utövningen av tjänst som ledamot av Högsta domstolen eller Regeringsrätten. JK:s tillsyn omfattar dock inte regeringen, statsråd, riksdagens myndigheter eller anställda och uppdragstagare vid riksdagens myndigheter.

Enligt 1 § förordningen (1975:1345) med instruktion för Justitiekanslern är JK regeringens högste ombudsman. Det åligger JK, enligt 2 §, att under regeringen bevaka statens rätt. I mål som rör statens rätt skall han, om det inte ankommer på någon annan myndighet, föra eller låta föra statens talan. JK skall tillhandagå regeringen med råd och utredningar i juridiska angelägenheter.

Det åligger JK att vaka över tryckfriheten och yttrandefriheten enligt bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

Regeringen tillsatte i december 1991 en särskild utredare med uppdrag att se över Justitiekanslerns arbetsuppgifter m.m.

Utredningen som antog namnet 1991 års JK-utredning lämnade i april 1993 sitt betänkande, Justitiekanslern, En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. (SOU 1993:37). När det gäller frågan om konfliktsituationer anförde utredningen bl.a:

För JK:s verksamhet i dess helhet gäller – liksom för alla andra förvaltningsmyndigheter – regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet (1 kap. 9 § RF). Ett strikt iakttagande av detta överordnade krav även när JK skall bevaka i och för sig motstående intressen utesluter konflikter i egentlig mening. Erfarenheten visar emellertid att – i brist på en mera inträngande analys – föreställningar uppkommer att JK inte alltid samtidigt kan fullgöra uppgifter inom olika ansvarsområden. Sådana föreställningar kan dessvärre skada JK:s anseende och i ett vidare perspektiv inverka menligt på hans funktion. Det är oftast när JK:s tillsynsuppgift är inblandad som denna komplikation uppträder. Som en i och för sig olustig eftergift åt i själva verket ogrundade misstankar föreslår utredningen att JK generellt skall kunna underlåta att fullgöra en tillsynsuppgift om den kan uppfattas som svårförenlig med en annan uppgift som åvilar honom.

Utredningens betänkande föranledde inte några åtgärder från regeringens sida.

Utskottet behandlade i betänkande 1999/2000:KU3 en motion i vilken det begärdes ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen om vad som anförts om en utredning för att skapa en klar rollfördelning mellan de olika uppgifter som ingår i JK:s uppdrag. Utskottet gjorde följande bedömning. Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen skall domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Utskottet anser inte att Justitiekanslerns olika uppgifter medför att det finns anledning att befara att dessa inte utförs med iakttagande av saklighet och opartiskhet. Utskottet är inte heller berett att föreslå en utredning med uppgift att bl.a. analysera Justitiekanslerns olika befogenheter. Utskottet avstyrkte motionen.

Utskottets bedömning

JK är regeringens högste ombudsman. Det åligger JK att under regeringen bevaka statens rätt och att i mål som rör statens rätt föra statens talan. Samtidigt har JK tillsyn över att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. Enligt utskottet finns det en risk för att JK:s här nämnda uppgifter uppfattas som motstridiga. Även 1991 års JK-utredning uttryckte att ”JK skall bevaka i och för sig motstående intressen...”. Att medborgarna kan uppfatta detta som en konflikt är enligt utskottet förståeligt. JK skall emellertid i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Utskottet anser därför att det inte finns anledning att befara att JK inte utför sina uppgifter med iakttagande av saklighet och opartiskhet. Utskottet avstyrker därför motion 2000/01:K228.

Medborgarkontor

Motionerna

I motion 1999/2000:N214 av Lennart Daléus m.fl. (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att permanenta verksamhet med medborgarkontor (yrkande 14). På flera håll har man inom kommunen samlokalisert olika myndighets- och servicefunktioner. Öppettiderna har förbättrats och servicenivån höjts. Det är, enligt motionärerna, dags att nu permanenta verksamheten med medborgarkontor/samhällets hus. Sektorssamverkan i den kommunala verksamheten bör stimuleras.

I motion 2000/01:K262 av Lars Hjertén och Lars Elindersson (m) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av lagen i enlighet med vad som anförts i motionen. I ett medborgarkontor kommer den enskilde medborgaren till rätt instans från början och får därmed omedelbar hjälp med sitt behov. Medborgarens behov är att få sitt ärende avklarat och varje myndighet har många frågor som är lämpliga att lösa över disk. Detta

gör att den enskilde inte skall behöva hänvisas till olika myndigheter för att få sitt ärende löst. Genom samordning kan man förbättra tillgängligheten bland annat genom ett ökat öppethållande. Sårbarheten hos varje myndighet minskar också. De ekonomiska resurserna nyttjas så effektivt som möjligt, vilket också medverkar till att servicen kan behållas. Det krävs enligt motionärerna en lagändring för att mera generellt kunna genomföra den typ av medborgarkontor som beskrivs i motionen. Utan att ta ställning till hur en lagändring skall utformas vill motionärerna betona att ett väl fungerande medborgarkontor är en stor tillgång för medborgarna i kommunen, vilket gör förslaget om en lagändring som kan öppna möjligheten för ett sådant kontor angelägen.

I motion 2000/01:K330 av Agneta Brendt och Birgitta Ahlqvist (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om behovet av integration mellan statliga myndigheter, allmän försäkringskassa och kommun vad gäller servicegivning och information till medborgare via integrerade medborgarkontor. Ca 35–40 kommunala medborgarkontor har, enligt motionärerna, kommit till under de senaste åren, dvs. sådana medborgarkontor som horisontellt har integrerat information och service från många/alla kommunala förvaltningar, men där statlig individriktad service ännu ej ingår. Den offentliga sektorns individriktade medborgarservice åvilar i huvudsak följande aktörer: försäkringskassa, arbetsförmedling, lokal skattemyndighet, polisdistrikt, länsstyrelse samt kommun. Den helt övervägande delen av medborgarnas kontakter med offentliga instanser sker sålunda med sådana som har statligt huvudmannaskap. Samtidigt kan emellertid konstateras att merparten av medborgarnas krav på en god samhällsservice ställs på kommunen och dess politiker. I grunden handlar det om den offentliga sektorns legitimitet. Skattebetalarna har rätt att få en tillgänglig och användbar medborgarservice.

I motion 2000/01:K373 av Kristina Zakrisson m.fl. (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kvinnors möjlighet till utveckling i skogslänen genom samordning av offentlig verksamhet. Befolkningsminskningen i skogslänen innebär att det är svårt att bibehålla samhällsservicen på många mindre orter. Det i sin tur kan medföra att utflyttningen accelererar i stället för att avta. Omflyttningen av främst unga kvinnor fortsätter från glesbygd till tätort, från små kommuner till större, från skogslän till storstadsregioner. För att nå en långsiktigt hållbar utveckling i skogslänen krävs att kvinnorna ges förutsättningar att verka och utvecklas på sin hemort. För att säkerställa service i offentlig förvaltning, och för att kunna erbjuda även kvinnor i skogslänen möjlighet till egen försörjning, bör möjligheten att samordna olika verksamheter och kombinationstjänster underlättas. Motionärerna föreslår att regeringen på ett antal orter i inlandet påbörjar försöksverksamhet med samordning av statlig, kommunal och landstingskommunal verksamhet.

Bakgrund

Lagen (1994:686) om försöksverksamhet med medborgarkontor trädde i kraft den 1 juli 1994 (prop. 1993/94:187, bet. 1993/94:KU39, rskr.

1993/94:392). Ett medborgarkontor har beskrivits som en inrättning – en plats för offentlig verksamhet – där lokala förvaltningsmyndigheter samverkar för att ge service till medborgarna. En grundläggande tanke med medborgarkontor är att de skall kunna organiseras utifrån de lokala behov som kan finnas.

Med stöd av försökslagen kunde en kommun träffa avtal, s.k. samverkansavtal, med en statlig myndighet, en allmän försäkringskassa eller ett landsting om att åt dessa utföra sådana förvaltningsuppgifter som inte innebär myndighetsutövning. De uppgifter som kunde bli aktuella genom ett samverkansavtal var service och rådgivning av enklare och mer rutinbetonat slag, allt från att ge information eller tillhandahålla blanketter, broschyrer och annat material till att ge enklare råd samt att vara behjälplig vid ifyllandet av ansökningar. Ett samverkansavtal måste vara skriftligt och ha godkänts av regeringen.

I proposition 1996/97:90 föreslog regeringen en lag om försöksverksamhet med samtjänst vid medborgarkontor. Syftet med försöksverksamheten var att få ytterligare kunskaper om och erfarenheter av hur ett organiserat samarbete över myndighetsgränser kunde utformas. Utvidgningen innebar att statliga myndigheter, en allmän försäkringskassa, ett landsting eller en kommun inom ramen för ett samverkansavtal skulle få använda varandras personal till att utföra enklare förvaltningsuppgifter som innefattar myndighetsutövning eller som kräver tillgång till personregister.

Regeringen understryker i propositionen att verksamheten har karaktär av försök och att försöksverksamhet ingår som ett betydelsefullt moment i utredningsmetodik. Det handlar enligt regeringen om att vinna erfarenheter i praktisk verksamhet för att efter utvärdering komma fram till en permanent ordning. Regeringen betonade utvärderingens betydelse och framhöll att en arbetsgrupp tillsatts i Inrikesdepartementet för att följa och stödja arbetet med att utveckla medborgarkontor och andra former av kontakter mellan medborgarna och offentliga organ.

Konstitutionsutskottet tillstyrkte i betänkande 1996/97:KU9 regeringens förslag till lag om försöksverksamhet med samtjänst vid medborgarkontor. Lagen trädde i kraft den 1 juli 1997 och gäller till utgången av juli 2002.

Arbetsgruppen för att följa och stödja utvecklingsarbetet med medborgarkontor och andra kontakter mellan medborgare och myndigheter avlämnade i maj 1999 rapporten Medborgarkontor i utveckling (Ds 1999:26). I rapporten redovisar arbetsgruppen bakgrund, nuläge och möjligheter till en fortsatt utveckling av medborgarkontor och andra former av kontakter mellan medborgare och myndigheter. Av de undersökningar som arbetsgruppen har genomfört framgår att det i dag finns ett hundratal medborgarkontor i en fjärdedel av landets kommuner. Därtill kommer att frågan utreds i många kommuner. Sammanlagt har ca 40 % av kommunerna tagit upp frågan om att inrätta medborgarkontor. Arbetsgruppens bedömning är att konceptet ”medborgarkontor” nu har blivit så etablerat i medborgarnas och myndigheternas medvetande att utvecklingsarbetet bör kunna gå in i en fördjupningsfas.

Utskottet behandlade hösten 1999 en motion med yrkande om att påskynda processen att inrätta medborgarkontor i varje kommun (bet. 1999/2000: KU3). Utskottet gjorde då följande bedömning.

Försöksverksamheten med samtjänst vid medborgarkontor kommer att pågå till utgången av juli 2002. Arbetsgruppen för att följa och stödja utvecklingsarbetet med medborgarkontor avlämnade i maj i år sin rapport Medborgarkontor i utveckling. Rapporten har remitterats till bl.a. samtliga kommuner för synpunkter. Utskottet anser inte att resultatet av försöksverksamheten eller arbetsgruppens uppföljning skall föregripas och avstyrker därför motionen.

Enligt vad utskottet inhämtat från Justitiedepartementet bereds frågan om medborgarkontor och samverkan mellan myndigheter fortlöpande i Regeringskansliet. Två forskare vid Mitthögskolan i Sundsvall har regeringens uppdrag att följa utvecklingen av försöksverksamheten i ett 20-tal kommuner. Forskarna skall under hösten 2000 avlämna en rapport till Justitiedepartementet.

Utskottets bedömning

En kommun kan, som redogjorts för ovan, genom s.k. samverkansavtal med en statlig myndighet, en allmän försäkringskassa eller ett landsting träffa avtal om att åt dessa utföra sådana förvaltningsuppgifter som innebär myndighetsutövning. Försöksverksamheten med samtjänst vid medborgarkontor kommer att pågå till utgången av juli 2002. Två forskare har regeringens uppdrag att följa upp utvecklingen av försöksverksamheten i ett 20-tal kommuner. Utskottet anser inte att forskarnas uppföljning skall föregripas och avstyrker därför motionerna 1999/2000:N214 yrkande 14, 2000/01:K262, 2000/01:K330 och 2000/01:K373.

Information från myndigheter, IT

Motionerna

I motion 1998/99:K231 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) hemställs att riksdagen beslutar att myndigheter skall vara skyldiga att lägga ut protokoll och diarium på nätet (yrkande 3) och i motion 1999/2000:T705 av Eva Flyborg m.fl. (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om att myndigheter skall vara skyldiga att lägga ut protokoll och liknande handlingar på nätet (yrkande 2). Informationstekniken ger, enligt motionärerna, medborgarna nya möjligheter att bevaka sina intressen gentemot myndigheter och att göra sin stämma hörd på ett snabbt och effektivt sätt. För att underlätta de demokratiska vinster som finns att hämta med IT föreslår motionärerna att myndigheter skall vara skyldiga att lägga ut protokoll och andra viktiga handlingar på nätet.

I motion 1999/2000:K313 av Amanda Agestav (kd) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om *dels* myndigheters närhet via e-post (yrkande 1), *dels* offentliga handlingar på Internet (yrkande 2). Det är enligt motionären angeläget att myndigheter görs

nåbara via den nya tekniken. Det behövs en IT-strategi på varje myndighet som bör utgå ifrån medborgarnas behov av att nå den berörda myndigheten. Alla myndigheter bör, enligt motionären, nås med e-post. Offentlighetsprincipen är ett flagskepp i vår demokrati. Det är viktigt att medborgare får möjlighet att ta del av offentliga handlingar även via nätet. Alla offentliga handlingar som efterfrågas fr.o.m. 1998 och framåt bör, enligt motionären, göras tillgängliga via Internet.

I motion 2000/01:K341 av Åsa Torstensson m.fl. (c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om öppna diarium på nätet (yrkande 7). Regering och riksdag bör enligt motionärerna stärka offentlighetsprincipen i det egna arbetet. Ett rimligt första steg är att lägga ut de egna diarierna tillgängliga och sökbara på Internet, och inleda överläggningar om sådana insatser i landets alla kommuner med kommun- och landstingsförbund.

I motion 2000/01:T713 av Lennart Daléus m.fl. (c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att myndigheter skall erbjuda samtliga tjänster som intelligenta tjänster från den 1 januari 2004 (yrkande 10), om att det bör ankomma på regeringen att ge erforderliga uppdrag åt myndigheter och att tillskjuta medel inom ramen för utgiftsområdena för att förverkliga idén om en myndighetskontakt (yrkande 11), om användarvänlighet i myndigheternas IT-baserade information (yrkande 12), om att genom regleringsbrev påskynda myndigheters anpassning till ett gemensamt SHS-system (yrkande 13) och om IT och demokrati (yrkande 16). Statskontoret har i skriften "Intelligenta tjänster och elektroniska blanketter" redovisat såväl arbetet med att utveckla intelligenta tjänster inom ett antal myndigheter som vilka steg som bör tas för att komma vidare. Bland annat RFV har de senaste åren lagt ned ett stort arbete på att anpassa sina tjänster för att utnyttja Internet som medium. Motionärerna anser att regeringen valt en onödigt passiv hållning i frågan och själv borde ta initiativet till att underlätta för myndigheter att erbjuda digitala tjänster. På sikt bör regeringen kräva av myndigheterna att de erbjuder samtliga tjänster som intelligenta tjänster. Detta mål bör sättas till den 1 januari 2004. Målsättningen bör enligt motionärerna vara att en medborgare i behov av kontakt med myndigheter skall kunna få den kontakten utifrån sin situation, inte efter hur myndigheter är organiserade eller hur uppgifter delas mellan myndigheter. Idén om en myndighetskontakt finns t.ex. i de medborgarkontor en del kommuner byggt upp och borde återfinnas i en modern, serviceinriktad statsförvaltning. Det bör ankomma på regeringen att ge erforderliga uppdrag åt myndigheter och tillskjuta medel inom ramen för utgiftsområdena för att åstadkomma detta. En avgörande aspekt på de intelligenta tjänsterna är användarvänligheten. Som var och en som sökt offentlig information via Internet kan konstatera, är denna av mycket skiftande kvalitet. Funktionshindrade och äldre är exempel på två kategorier användare som har behov av specialanpassade gränssnitt för att kunna tillgodogöra sig den funktionalitet andra användare har tillgång till. Frågan om utformning av användargränssnitt har i stor utsträckning varit eftersatt i den svenska IT-diskussionen. Som ett led i att öka den offentliga sektorns IT-baserade service till medborgarna bör regeringen ta initiativet till att stärka forskningen kring detta i Sverige och att

sprida resultaten till berörda myndigheter. Utöver detta bör regeringen i regleringsbrev till myndigheterna lägga in ett uppdrag att se över hur väl olika grupper har tillgång till myndigheternas IT-baserade information. Statskontoret driver tillsammans med tolv andra myndigheter ett projekt för att etablera den svensktutvecklade SHS-standarden för säker Internetkommunikation mellan myndigheter och mellan myndigheter och företag eller medborgare. Regeringen bör påskynda myndigheters anpassning till ett gemensamt SHS-system med regleringsbrev. Varje offentlig institution bör enligt motionärerna erbjuda olika former att ta del av information och att avge synpunkter. Som ett komplement till elektroniska anslagstavlor bör åtminstone e-postlistor finnas vid varje myndighet där man kan få information om eller diskutera kring verksamheten. Motionärerna vill varna för en övertro på IT som direktdemokratiskt redskap. En ensidig fokusering på rösthandlingen i en demokrati riskerar att föra utvecklingen i riktning mot en mentometerdemokrati. Rådgivande omröstningar och ökade inslag av direktdemokrati på den nära politiska nivån kan dock vara av stor vikt i förening med andra åtgärder för att stärka deltagandet. Detta förutsätter dock att det finns tillförlitliga system för att kontrollera identitet och bevara rösthemligheten. Regeringen har en viktig uppgift i att stimulera försök kring ökade inslag av direktdemokrati med IT-stöd som ett led i en större demokratisering.

Bakgrund

I regeringens skrivelse 1997/98:19 Utvecklingen i informationssamhället framhålls att Sverige är ett av världens ledande och mest utvecklade länder vad gäller såväl tillgången till som användningen av avancerad informations- och kommunikationsteknik. Förutom väl utbyggda nät för tele- och datakommunikation växer också användningen av Internet mycket snabbt. Under de senaste åren har informationsspridningen via Internet från svenska offentliga databaser ökat snabbt. Denna spridning sker bl.a. genom den s.k. webben. Webben (World Wide Web, www) är ett informationssystem som använder standardiserade programspråk, vilket gör det lätt att hämta information från olika källor över hela världen. Webbtekniken skapades ursprungligen för att underlätta kunskapsutbyte mellan forskare. Tekniken har dock utvecklats så att privatpersoner, företag, myndigheter och andra kan publicera information på s.k. hemsidor. Enligt regeringen har IT-utvecklingen uppmärksammats och behandlats av statsmakterna på flera sätt. I januari 1995 tillsatte regeringen IT-kommissionen som skall ge regeringen råd i övergripande och strategiska frågor inom informationsteknikens område. I propositionen Åtgärder för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik (prop. 1995/96:125), den s.k. IT-propositionen, lämnade regeringen förslag till mål för en övergripande nationell IT-strategi. Regeringen har därvid förespråkade tre prioriterade statliga områden – rättsordningen, utbildningen och samhällets informationsförsörjning – samt redovisat ett handlingsprogram för att bredda och utveckla IT-användningen. Riksdagen har sedan i huvudsak beslutat i enlighet med propositionen. Vad gäller området för samhällets informationsförsörjning angavs i propositionen att målet är

att utforma en infrastruktur som ger hög tillgänglighet till basinformation som är tillväxtbefrämjande. Regeringen noterade också att Sverige vid en internationell jämförelse ligger långt fram när det gäller utvecklingen av grundläggande offentliga databaser.

Enligt 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) har varje svensk medborgare rätt att ta del av allmänna handlingar. Att myndigheter lägger ut information på Internet är inget inslag i myndighetens skyldighet att tillhandahålla allmänna handlingar enligt 2 kap. TF. Offentlighetsprincipens reglering i 2 kap. TF innebär i fråga om elektroniska upptagningar endast en skyldighet att lämna ut en utskrift.

Regeringen har tillsatt en kommitté med uppgift att göra en översyn av bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet i syfte att vidga möjligheterna för offentlighetsprincipens tillämpning i IT-samhället (dir. 1998:32). Enligt regeringen behövs det en översyn av offentlighetsprincipen i syfte att vidga dess tillämpningsområde i IT-samhället. Med den snabba utvecklingen på IT-området, som bl.a. medfört att allt fler har tillgång till Internet öppnas, enligt regeringen, nya möjligheter för allmänheten att få insyn i myndigheternas verksamhet. För myndigheterna innebär detta en möjlighet att på ett effektivt och billigt sätt sprida information till allmänheten på elektronisk väg. Det gäller både sådan informationsspridning som sker inom ramen för myndigheternas allmänna service och sådan som innebär utlämnande av allmänna handlingar. Ett utlämnande av uppgifter på elektronisk väg innebär emellertid också risker för t.ex. den personliga integriteten. Det måste enligt regeringen råda en god balans mellan myndigheternas användning av IT för informationsspridning och skyddet för känsliga uppgifter. Kommitténs uppdrag skall i denna del vara avslutat senast den 31 december 2000.

Regeringen gav i december 1999 Statskontoret i uppdrag att ta fram ett förslag till kriterier som skall ligga till grund för begreppet 24 timmarsmyndighet. En viktig förvaltningspolitisk fråga är utvecklandet av statliga myndigheters service gentemot enskilda medborgare och företag. Målet är enligt regeringen att statliga myndigheter skall vara tillgängliga och tillmötesgående, kunna deklarerat vilka tjänster som erbjuds och i vilka former detta sker, ge enskilda medborgare och företag tillfälle till dialog och möjlighet att lämna synpunkter på den verksamhet de berörs av samt medge insyn och kontroll av myndighetens verksamhet. Vad gäller statliga myndigheters tillgänglighet är målet att enskilda medborgare och företag skall kunna få information, ställa frågor och uträtta ärenden när det passar dem oberoende av kontorstider och geografisk belägenhet. Som ett komplement till manuella tjänster bör det enligt regeringen finnas elektroniska tjänster för självbetjäning.

Statskontoret redovisade i maj 2000 sitt uppdrag i rapporten "24-timmarsmyndighet, Förslag till kriterier för statlig elektronisk förvaltning i medborgarnas tjänst. Statskontoret 2000:21". I rapporten lämnar Statskontoret förslag till en utvecklingstrappa i fyra steg för hur en myndighet kan förverkliga målet att öka sin tillgänglighet och vara en 24-timmarsmyndighet. Statskontoret förordar att kriterierna primärt skall ta fasta på

myndigheternas förmåga att elektroniskt tillhandahålla interaktiva tjänster till medborgare och företag. Som komplement föreslår Statskontoret kriterier rörande allmän myndighetsinformation och dess presentation samt medborgarnas insyn i myndighetens verksamhet. Förslag lämnas också till hur Regeringskansliet och myndigheterna kan påskynda och stimulera utvecklingen mot en elektronisk förvaltning.

I proposition 1999/2000:86 Ett informationssamhälle för alla föreslog regeringen mål, inriktning och prioriteringar av områden för IT-politiken. Det IT-politiska målet är att Sverige som första land blir ett informationssamhälle för alla. Den vägledande inriktningen för IT-politiken skall vara att främja tillväxt, sysselsättning, regional utveckling, demokrati och rättvisa, livskvalitet, jämställdhet och mångfald, en effektiv offentlig förvaltning och ett hållbart samhälle. Den effektiva förvaltningen skall främjas genom att låta den offentliga förvaltningen bli en föregångare i användningen av IT och genom att bidra till att elektronisk kommunikation sker på ett säkert sätt mellan myndigheter, människor och företag. När det bl.a. gäller regelsystem, utbildning och infrastruktur skall staten prioritera att öka tilliten till IT, kompetensen att använda IT samt tillgängligheten till informationssamhällets tjänster i syfte att skapa ett informationssamhälle för alla i enlighet med den föreslagna inriktningen av IT-politiken.

Regeringen har i skriften *En förvaltning i demokratins tjänst – ett handlingsprogram* från år 2000 redovisat sitt handlingsprogram för att uppnå de förvaltningspolitiska målen. I programmet presenteras samlat de åtgärder som planeras. Programmet riktar sig till verksamheter och anställda. Under avsnittet Staten som föredömlig IT-användare skriver regeringen bl.a.:

Det främsta redskapet för att utveckla servicen i förvaltningen är informationstekniken. Tjänster som riktar sig till individer och företag skall också erbjudas via Internet. Statliga myndigheter måste samverka såväl med varandra som med kommuner, landsting och näringsliv för att skapa rationella servicelösningar för alla parter. Enskilda individer och företag bör – så långt som det är möjligt – enkelt kunna hämta och lämna den information som är relevant i varje enskild situation oavsett hur informationsansvaret är fördelat mellan myndigheter eller mellan stat, kommun och landsting.

Informationstekniken är ett utmärkt instrument också för att underlätta insyn och kontroll samt för att i större utsträckning informera och hämta in synpunkter från medborgare och företag.

En gemensam, öppen och säker IT-infrastruktur baserad på Internet skall ligga till grund för de elektroniska kontakterna med enskilda individer och företag. Särskilt bör små och medelstora företags kontakter med myndigheter elektroniskt underlättas.

Ett omfattande arbete pågår när det gäller att utveckla IT-infrastrukturens olika delar. Ett system för spridning och hämtning av information har utvecklats i samverkan mellan statliga myndigheter, det s.k. SHS-systemet. Användningen av digitala signaturer påskyndas genom myndighetssamverkan. En så långt möjligt heltäckande gemensam elektronisk ingång, Sverige Direkt, baserad delvis på livs- och affärssituationer har tagits fram och skall tillsammans med mer specialiserade elektroniska ingångar, s.k. portaler, underlätta medborgar- och företagskontakterna. Det gäller för statliga myndigheter att ta till vara det infrastrukturarbete som görs.

Statliga myndigheter bör ha en webbplats på Internet med en hemsida av hög kvalitet som är kopplad till Sverige Direkt. Hemsidan bör snabbt leda till grundläggande fakta om myndigheten och annan för medborgarna intressant sakinformation. Den bör också möjliggöra för medborgarna att till myndigheten sända in uppgifter och initiera ärenden elektroniskt etc.

Informationstekniken bör också användas som ett instrument i den gemensamma kunskaps- och kompetensutvecklingen inom statsförvaltningen. Myndigheterna bör samverka i uppbyggnaden av IT-baserade kunskapsbaser och nätverk för erfarenhetsutbyte kring frågor som är gemensamma för förvaltningen.

Ansvar för regelgivningen i samhället ligger på alla tre nivåerna inom statsförvaltningen: riksdag, regering och myndigheter. Myndigheternas ansvar är att utforma tillämpningsföreskrifter till lagar och förordningar. De grundläggande kraven på myndigheternas föreskriftsarbete finns i verksförordningen.

Enligt verksförordningen skall myndigheterna innan de beslutar om föreskrifter eller allmänna råd göra en konsekvensutredning och ge dem som är berörda samt Ekonomistyrningsverket tillfälle att yttra sig. Som ett led i arbetet med att förbättra villkoren för små företag har regeringen beslutat om en förordning om särskilda konsekvensanalyser av reglers effekter för små företags villkor. Enligt förordningen skall myndigheterna årligen före den 1 februari rapportera till regeringen om sitt arbete med sådana konsekvensanalyser.

Reglerna i samhället skall leda till avsedda effekter till rimliga kostnader, vara tillgängliga och lätta att förstå för alla som berörs. Detta innebär att kraven på kvalitet i arbetet med att utforma regler är höga, på riksdag och regering såväl som på myndigheterna. Myndigheternas regelgivning skall bygga på ett kompetent och högkvalitativt förarbete. I detta skall det bl.a. ingå konsekvensutredningar, prövning av alternativa åtgärder och kunskapsinhämtning från berörda parter.

Förvaltningen bör fortlöpande och systematiskt förenkla och förbättra regelsystemen såväl innehållsligt som redaktionellt och språkligt.

Bland de åtgärder som planeras nämner regeringen i rapporten bl.a.

Gemensamma säkerhetslösningar kommer att utvecklas för att garantera hög säkerhet i den elektroniska kommunikationen mellan myndigheter, företag och medborgare. Riksskatteverket skall tillsammans med Riksförsäkringsverket, Patent- och registreringsverket samt Statskontoret föreslå hur man i statsförvaltningen bör organisera ansvaret för en säker hantering av elektroniska signaturer. Departementsvisa översyner av lagar och förordningar skall genomföras i syfte att underlätta införandet av interaktiva och integrerade elektroniska tjänster. En strategi utformas för att effektivisera och underlätta tillgängligheten till den grundläggande elektroniska samhällsinformationen.

Enligt vad utskottet inhämtat från Justitiedepartementet bereds frågor som gäller "24-timmarsmyndigheter" och IT i förvaltningen fortlöpande i Regeringskansliet.

Utskottets bedömning

I några motioner begärs att myndigheterna skall lägga ut allmänna handlingar på Internet. Det skulle enligt utskottet vara en stor fördel om medborgarna har möjlighet att ta del av allmänna handlingar på Internet. Myndigheterna

skulle på detta sätt kunna bli öppnare för medborgarna. Den kommitté som har till uppgift att göra en översyn av bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet i syfte att vidga möjligheterna för offentlighetsprincipens tillämpning i IT-samhället skall enligt direktiven redovisa resultatet av sitt arbete i december 2000. Kommittén har i uppdrag att utreda t.ex. möjligheten att ta del av allmänna handlingar på Internet. Eftersom utskottet inte anser att kommitténs arbete bör föregripas avstyrker utskottet motionerna 1998/99:K231 yrkande 3, 1999/2000:T705 yrkande 2, 1999/2000:K313 yrkande 2 och 2000/01:K341 yrkande 7.

Regeringen har i skriften En förvaltning i demokratins tjänst – ett handlingsprogram presenterat olika planerade åtgärder. Enligt regeringen bör enskilda individer och företag, så långt det är möjligt, enkelt kunna hämta och lämna den information som är relevant i varje enskild situation oavsett hur informationsansvaret är fördelat mellan myndigheter eller mellan stat, kommun och landsting. Informationstekniken är ett utmärkt instrument också för att underlätta insyn och kontroll samt för att i större utsträckning informera och hämta in synpunkter från medborgare och företag. En gemensam öppen och säker IT-infrastruktur baserad på Internet skall, enligt regeringen, ligga till grund för de elektroniska kontakterna med enskilda individer och företag. Statliga myndigheter bör ha en webbplats på Internet med en hemsida av hög kvalitet som är kopplad till Sverige Direkt. Hemsidan bör snabbt leda till grundläggande fakta om myndigheten och annan för medborgarna intressant sakinformation. Den bör, enligt regeringen, också möjliggöra för medborgarna att till myndigheten sända in uppgifter och initiera ärenden elektroniskt etc. Utskottet hoppas att de föreslagna åtgärderna kommer att underlätta för medborgarna att t.ex. erhålla information från och anhängiggöra ärenden hos myndigheter. Utskottet anser att det är mycket viktigt att myndigheterna är öppna och lättillgängliga för medborgarna. Resultaten av planerade åtgärder bör emellertid avvaktas. Genom de planerade åtgärderna anser utskottet att motionerna 1999/2000:K313 yrkande 1 och 2000/01:T713 yrkandena 10–13 och 16 får anses tillgodosedda varför de avstyrks.

Myndigheters service, m.m.

Motionerna

I motion 1999/2000:K204 av Lennart Daléus m.fl. (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en medborgarnas rättighetslista (yrkande 14). Motionärerna vill pröva möjligheten att gentemot statliga myndigheter och förvaltningar inrätta en medborgarnas rättighetslista. En sådan rättighetslista bör innehålla krav på att dröjsmål inte får förekomma utan giltigt skäl samt längsta tid innan medborgaren får svar från myndigheten m.m. Den bör också innehålla krav på vänligt och korrekt bemötande från myndigheters företrädare.

I motion 1999/2000:So327 av Kenneth Johansson m.fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär sådan ändring i förvaltningslagen som anförts i motionen (yrkande 4) och i motion 2000/01:So354 av Kenneth Johansson m.fl. (c) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram

förslag till ändring i förvaltningslagen kring bemötandefrågor (yrkande 3). Många medborgare uppger att de i sina kontakter med myndigheter och förvaltningar känner sig kränkta då de inte bemöts med respekt och förståelse. I förvaltningslagen finns angivet vilka rättigheter medborgare har i fråga om att ta del av handlingar, information m.m. Det motionärerna i detta sammanhang saknar är riktlinjer för bemötande av medborgarna. I förvaltningslagen bör, enligt motionärerna, införas ett tillägg angående bemötandefrågor.

I motion 1999/2000:K303 av Johan Lönnroth m.fl. (v) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av möjligheten att införa ett 020-nummer till myndigheterna. Det har enligt motionärerna blivit allt svårare att med telefonens hjälp nå myndigheter för att få råd och stöd eller för att diskutera ett uppkommet problem. Väns-terpartiet anser att medborgarna till en låg kostnad skall kunna få råd och stöd av myndigheter. Kostnaden bör också vara densamma var man än bor i landet. Regeringen bör därför, enligt motionärerna, se över frågan om ett införande av ett 020-nummer hos alla myndigheter i Sverige och de eventuella kostnader som ett sådant införande kan medföra.

I motion 2000/01:K265 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lag om dröjsmålstanan. I en rättsstat är det viktigt att medel står till buds som garanterar den enskilde medborgarens rätt till en säker och snabb handläggning av ett ärende. Detta är enligt motionärerna särskilt angeläget vad gäller fall av myndighetsutövning mot den enskilde. En förstärkning av den enskildes ställning gentemot den offentliga förvaltningen föreslås därför genom införandet av en s.k. dröjsmålstanan. En sådan talan ger den enskilde en möjlighet att i domstol få prövat om ett förvaltningsärende onödigt uppehålls hos den myndighet som har att fatta beslut i ärendet. Möjlighet till dröjsmålstanan bör enligt motionärerna finnas avseende förvaltningsärenden som omfattar myndighetsutövning mot den enskilde.

I motion 2000/01:K287 av Cecilia Magnusson och Anita Sidén (m) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att myndigheter inte skall ägna sig åt ideologisk produktion. I regeringsformen 1 kap. 9 § stipuleras att domstolar och förvaltningsmyndighet i sin verksamhet skall ”iakttaga saklighet och opartiskhet”. Opartiskhet lämnar enligt motionärerna inte något utrymme för myndigheter att syssla med egen ideologisk produktion vid sidan av de politiska partierna. Likväl sker detta. Till exempel agerar Glesbygdverket lobbyorganisation för glesbygdens särintressen. Ett annat exempel är Ungdomsstyrelsen som försöker påverka regeringen med kontroversiella kravlistor, förment med ungdomars bästa för ögonen. Motionärerna är inte omedvetna om att myndigheter i största allmänhet agerar med medborgarnas bästa för ögonen, och kan till viss del instämma i vad som emellanåt framförs av de ovan uppräknade myndigheterna. Motionärerna vänder sig inte mot att myndigheter ägnar sig åt att förmedla regeringens budskap i enlighet med vad regleringsbrevet anger. Däremot vänder sig motionärerna mot att myndigheter sysslar med opinionsbildning och ideologisk produktion i syfte att påverka regeringen. Därför måste regeringen på ett otvetydigt sätt klargöra för myndigheter att

agera med saklighet och opartiskhet i sin myndighetsutövning. I de fall berörda myndigheter anser att de agerar i enlighet med och försöker tolka de intentioner regeringen gett uttryck för i andra lagar bör denna invändning avvisas med hänvisning till att grundlagens formulering har tolkningsföreträde framför andra eventuella lagutrymmen.

I motion 2000/01:N323 av Eva Flyborg m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om myndigheternas service och öppettider (yrkande 15), och om kontaktpersoner vid statliga myndigheter i kommunerna (yrkande 16). Sverige behöver många nya företagare. Då måste det också bli lättare och lönsammare för människor att göra verklighet av sina planer att starta eget. Myndigheterna skall enligt motionärerna bli mer tillgängliga t.ex. genom att ha öppet- och telefontider även på kvällar och klämdagar. Kontaktpersoner för företagare skall finnas vid statliga myndigheter och kommuner för att rätt kunna hänvisa den som söker information.

Bakgrund

Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) skall den offentliga makten utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Enligt 1 kap. 9 § RF skall domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saklighet och opartiskhet.

Enligt 4 § förvaltningslagen (FL) skall varje myndighet lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Hjälpens skall lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Frågor från enskilda skall besvaras så snart som möjligt.

Myndigheterna skall enligt 5 § ta emot besök och telefonsamtal från enskilda. Om särskilda tider för detta är bestämda skall allmänheten underrättas om dem på ett lämpligt sätt. En myndighet skall ha öppet under minst två timmar varje helgfri måndag–fredag för att kunna ta emot och registrera allmänna handlingar och för att kunna ta emot framställningar om att få ta del av allmänna handlingar som förvaras hos myndigheten. Detta gäller dock inte om en sådan dag samtidigt är midsommarafton, julafton eller nyårsafton.

Varje ärende där någon enskild är part skall, enligt 7 § FL, handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Vid handläggningen skall myndigheten beakta möjligheten att själv inhämta upplysningar och yttranden från andra myndigheter, om sådana behövs. Myndigheten skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. Även på andra sätt skall myndigheten underlätta för den enskilde att ha med den att göra.

Riksdagens ombudsmän (JO) skall enligt 12 kap. 6 § regeringsformen utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra författningar.

Av justitieombudsmännens ämbetsberättelser framgår att JO i sin verksamhet i förekommande fall framför kritik mot olika myndigheter för långsam handläggning av särskilda ärenden. Av JO:s ämbetsberättelser 1994/95–1998/99 framgår att JO i 1–3 ärenden dessa år påtalat dröjsmål med handläggningen.

Justitiekanslern (JK) har enligt lagen (1975:1339) tillsyn över att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. Enligt 9 § förordningen (1975:1345) med instruktion för Justitiekanslern skall JK granska de ärendeförteckningar som myndigheterna lämnar JK enligt särskilda föreskrifter.

Enligt 30 § verksförordningen (1995:1322) skall en myndighet senast den 1 mars varje år lämna JK en förteckning över de ärenden som kommit in till myndigheten före den 1 juli föregående år men som inte avgjorts vid årets utgång.

Av den granskning som JK utförde beträffande ärendeförteckningar för år 1997 avseende ärenden som kommit in till berörda myndigheter före den 1 juli 1996 men inte slutförts före utgången av 1996 framgår följande. 179 ärendeförteckningar hade kommit in till JK. Av myndigheterna hade 58 inga ärenden i balans medan 121 hade ärenden i balans. JK hade med anledning av redovisad ärendebalans gjort förfrågan i 2 fall. Ärenden som lett till åtgärd hos JK uppgick till 2 samt till inspektion till 1.

Av den granskning som JK utförde beträffande ärendeförteckningar för år 1998 avseende ärenden som kommit in till berörda myndigheter före den 1 juli 1997 men inte slutförts före utgången av 1997 framgår följande. 181 ärendeförteckningar hade kommit in till JK. Av myndigheterna hade 58 inga ärenden i balans medan 123 hade ärenden i balans. JK hade med anledning av redovisad ärendebalans gjort förfrågan i 3 fall.

Fri- och rättighetskommittén avlämnade i augusti 1994 slutbetänkandet Domstolsprövning av förvaltningsärenden (SOU 1994:117). Kommittén föreslog bl.a. att en generell möjlighet till talan mot den offentliga förvaltningens underlåtenhet att avgöra ärenden borde införas i svensk rätt. Detta var enligt kommittén av vikt för att den svenska rättsordningen väl skall ansluta sig till den europeiska standarden vad gäller domstolsprövning av förvaltningsärenden. Det innebär också en förstärkning av den enskildes rättsskydd gentemot förvaltningen. Den enskilde är nämligen enligt kommittén ofta tvungen att invänta ett tillstånd från det offentliga för att kunna sätta i gång med näringsverksamhet, byggnation eller andra projekt. En långsam behandling i förvaltningsorganen kan skapa inte bara en otrygghet för den enskilde utan även ekonomiska förluster då investeringar och andra projekteringar kan vara svåra att planera. Detta talar enligt kommittén för att den enskilde bör vara tillförsäkrad att ärendehandläggningen inte drar ut på tiden genom en möjlighet att föra talan mot dröjsmål hos en myndighet.

I proposition 1995/96:133 Några frågor om rättsprövning m.m. övervägde regeringen om det i svensk rätt borde införas en generell möjlighet till s.k. dröjsmålstalan i förvaltningsärenden som avser myndighetsutövning mot enskild. Av de remissinstanser som yttrat sig över Fri- och rättighetskommitt-

téns förslag avstyrkte de flesta kommitténs förslag. Regeringen gjorde bl.a. följande bedömning:

En grundläggande förutsättning för att införa en rätt till dröjsmålstalan är att det verkligen finns ett behov av ett sådant institut. Såsom flera av remissinstanserna har påpekat, har vi i Sverige medel mot långsam handläggning, främst genom JO:s och JK:s tillsynsverksamhet. Kommitténs redogörelse för vissa tillsynsärenden hos JO, JK och konstitutionsutskottet visar i och för sig att det ibland förekommer oacceptabelt långa handläggningstider hos förvaltningsmyndigheterna och även hos regeringen. Därav kan man dock inte dra den slutsatsen att långsam ärendehandläggning är ett omfattande problem. I de fall långa handläggningstider förekommer är det inte klarlagt vad detta i allmänhet beror på. Är hög arbetsbelastning hos myndigheterna huvudorsaken, är det tveksamt om handläggningstiderna totalt sett blir kortare, om det ges en rätt till dröjsmålstalan. Det skulle tvärtom kunna resultera i längre handläggningstider både hos förvaltningsmyndigheterna och hos de länsrätter som skall pröva dröjsmålstalan. Det kan inte heller uteslutas att bestämda handläggningstider och en rätt till dröjsmålstalan skulle kunna få en negativ inverkan på noggrannheten i ärendehandläggningen. Det är även osäkert vilka kostnadseffekter ett införande av en generell rätt till dröjsmålstalan skulle få.

Med hänsyn till det negativa remissutfallet och mot bakgrund av det anförda anser regeringen att kommitténs förslag om dröjsmålstalan inte bör genomföras.

I proposition 1997/98:136 Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst lade regeringen fram riktlinjer för regeringens fortsatta arbete med att utveckla den statliga förvaltningen. Regeringens mål är enligt propositionen att den svenska statsförvaltningen, med höga krav på rättssäkerhet, effektivitet och demokrati, skall vara tillgänglig och tillmötesgående och därigenom vinna medborgarnas fulla förtroende.

Inom ramen för kvalitetsarbetet inrättade regeringen en särskild myndighet, Statens kvalitets- och kompetensråd. Myndighetens verksamhet startade den 1 januari 1999 och är enligt förordningen (1998:1647) med instruktion för Statens kvalitets- och kompetensråd en central förvaltningsmyndighet med uppgift att i medborgarnas intresse stödja och stimulera arbetet med kvalitetsutveckling och kompetensförsörjning inom den statliga förvaltningen. Rådet skall stödja myndigheterna att utöva sitt ansvar för kvalitetsutveckling och kompetensförsörjning.

Konstitutionsutskottet behandlade regeringens förslag samt motioner som väckts bl.a. med anledning av propositionen i betänkande 1997/98:KU31.

Med anledning av en motion i vilken det föreslogs att det i förvaltningslagen borde införas riktlinjer beträffande myndigheternas bemötande av medborgarna anförde utskottet att det enligt utskottets mening torde vara mer effektivt att inom förvaltningen motverka felaktigt bemötande av allmänheten genom utbildningsinsatser och andra liknande åtgärder än genom att göra ändringar i förvaltningslagen. Utskottet avstyrkte motionen.

I betänkande 1999/2000:KU3 behandlade utskottet en motion med liknande yrkande samt en motion med yrkande om införande av s.k. dröjsmålstalan. Enligt utskottet hade det inte visat sig föreligga ett generellt behov av att införa en rätt till dröjsmålstalan eller ett system med punktlighetsmål vid

myndighetsutövning. I de fall det ändå förekommer långsam handläggning finns enligt utskottet möjligheten att JO eller JK i sin tillsynsverksamhet granskar denna. Utskottet ansåg vidare att det är viktigt att medborgarna får ett korrekt bemötande i sina kontakter med bl.a. myndigheter. Utskottet vidhöll sin uppfattning att det torde vara mer effektivt att inom förvaltningen motverka felaktigt bemötande av allmänheten genom utbildningsinsatser och andra liknande åtgärder än genom att göra ändringar i förvaltningslagen.

Utskottet behandlade i betänkande 1998/99:KU28 dels regeringens proposition 1998/99:52 Myndigheters öppethållande, dels en motion i vilken framfördes bl.a. att myndigheter som har kontakt med småföretagare bör vara tillgängliga exempelvis under kvällstid och vid s.k. klämdagar. Utskottet delade regeringens bedömning i propositionen att det i förvaltningslagen behövs en uttrycklig bestämmelse med krav på viss minsta tid för öppethållande inom förvaltningen på s.k. klämdagar och tillstyrkte regeringens förslag till lagändring, samt ansåg att motionen därigenom fick anses tillgodosedd.

Regeringen har i skriften *En förvaltning i demokratins tjänst – ett handlingsprogram* från år 2000 redovisat sitt handlingsprogram för att uppnå de förvaltningspolitiska målen. I programmet presenteras samlat de åtgärder som planeras. Programmet riktar sig till verksamheter och anställda. Under rubriken En förvaltning med förändringsförmåga och kvalitet sägs bl.a.

Medborgarna har rätt att kräva att förvaltningsmyndigheter gör sitt yttersta för att uppfylla de mål som regeringen fastställer och att dess tjänster produceras med hög kvalitet till låg kostnad. Ett systematiskt kvalitetsarbete bör ingå som en viktig del i myndighetens arbete med att utveckla sin verksamhet. Arbetet med att utveckla och effektivisera verksamheten bör även innefatta jämförelser med och lärande av andra, samverkan mellan myndigheter och med andra sektorer i samhället för att ta till vara långtgående möjligheter till förbättringar för medborgare och företag, utveckling av målen för verksamheten samt mått och indikatorer på hur målen för verksamheten uppfylls samt uppföljning av medborgarnas åsikter om myndighetens verksamhet.

Regeringen beskriver sina åtgärder när det gäller bättre service till medborgare och företag enligt följande.

Som ett led i utvecklingen av den elektroniska förvaltningen utarbetas kriterier för 24-timmarsmyndigheter. Syftet är att stimulera myndigheterna att utveckla elektroniska tjänster på ett sätt som passar medborgares, företags och andra avnämares behov. En försöksverksamhet med servicedeklarationer startas vid myndigheter med bred kontaktyta mot medborgare och företag. Syftet är att myndigheterna öppet skall redovisa sina åtaganden vad gäller service samt skapa en dialog med sina avnämare om hur servicen kan utvecklas. Den verksamhet som i dag bedrivs i projektform under benämningen Sverige Direkt ges en permanent form. För att förbättra dialogen med blivande och befintliga företagare vidareutvecklas användningen av Internet genom särskilda ingångar till relevant och situationsanpassad myndighetsinformation för företagare, s.k. portalfunktioner. Syftet med en gemensam portal på Internet är att underlätta företags myndighetskontakter och ge lätt-tillgänglig och innehållsmässigt korrekt information om relevanta ämnen.

Regeringen har påbörjat det som skall bli en årligen återkommande undersökning av attityderna hos ett antal myndigheters företagskunder när det gäller myndigheters information och tillgänglighet. I syfte att förbättra servicen till medborgaren, bl.a. med utgångspunkt i ett antal olika livssituationer, behövs ökad samverkan mellan statliga och kommunala myndigheter. Ett utvecklingsarbete kommer att påbörjas med inriktning på att definiera områden där ansvarsgränsen är oklar och skapa integrerade servicelösningar, dvs. lösningar som är gemensamma för statliga och kommunala tjänster. Gemensamma säkerhetslösningar kommer att utvecklas för att garantera hög säkerhet i den elektroniska kommunikationen mellan myndigheter, företag och medborgare. Riksskatteverket skall tillsammans med Riksförsäkringsverket, Patent- och registreringsverket samt Statskontoret föreslå hur man i statsförvaltningen bör organisera ansvaret för en säker hantering av elektroniska signaturer. Departementsvisa översyner av lagar och förordningar skall genomföras i syfte att underlätta införandet av interaktiva och integrerade elektroniska tjänster. En strategi utformas för att effektivisera och underlätta tillgängligheten till den grundläggande elektroniska samhällsinformationen från offentlig sektor.

Regeringen tillsatte i april 1991 STATTEL-delegationen (dir. 1991:29) med uppdrag att genomföra åtgärder för att effektivisera statliga myndigheters telekommunikationer. Arbetet skulle leda till att statliga myndigheter ges möjlighet att köpa gemensamma telekommunikationstjänster. Tjänsterna skulle vara grundade på standarder och kosta väsentligt mindre än dåvarande tjänster. I direktiven uppmärksammas 020-tjänsten, som innebär att den som abonnerar på denna står för trafikavgifterna för inkommande samtal med undantag för avgiften för den första markeringen, vilken den uppringande står för. Det betonas i direktiven att ett införande av en sådan tjänst bedöms kraftigt öka statens kostnader, varför även andra lösningar måste utredas. Enligt direktiven skall STATTEL-delegationen i arbetet eftersträva att successivt erbjuda statliga myndigheter delresultat som förbilligar och förbättrar deras telekommunikationer och telefonservice åt allmänheten.

STATTEL-delegationen avslutade sitt arbete under år 1996. Delegationen har genom upphandling i konkurrens, som var slutförd den 28 februari 1996, träffat avtal om olika tjänster, bl.a. telefonitjänster och interaktiva tal-svarstjänster. Statliga myndigheter, kommuner och landsting har genom STATTEL-delegationens upphandling möjlighet att erhålla dessa tjänster.

Statskontoret har sedan STATTEL-delegationens arbete slutförts i uppdrag att följa upp avtalen. Statskontoret anordnar också seminarier m.m. för att myndigheter skall få information om de upphandlade tjänsterna.

Med anledning av en motion vari det begärdes ett tillkännagivande om att alla statliga myndigheter bör införa ett 020-nummer gjorde utskottet i betänkande 1996/97:KU24 bedömningen att myndigheterna har en långtgående serviceskyldighet gentemot enskilda i samhället. Det är därför viktigt att de som vill komma i kontakt med myndigheter inte stöter på hinder av något slag. Det skall enligt utskottet vara enkelt för enskilda att ta kontakt med myndigheter. Genom STATTEL-delegationens upphandling av teletjänster kan numera statliga myndigheter, kommuner och landsting erhålla olika

teletjänster anpassade efter myndigheternas skiftande behov. Med hänsyn härtill ansåg utskottet att motionen fick anses tillgodosedd.

Enligt uppgift från Statskontoret avgör respektive myndighet vilka telefoni-tjänster de vill ha. Någon ny upphandling av telefoni-tjänster har inte skett sedan STATTEL-delegationens upphandling.

Enligt vad utskottet inhämtat från Justitiedepartementet bereds frågor som gäller myndigheternas service, ”24-timmarsmyndigheter” och IT i förvaltningen fortlöpande i Regeringskansliet.

Utskottets bedömning

Varje ärende där någon enskild är part skall enligt förvaltningslagen handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. I Sverige har medborgarna möjligheten att vända sig till t.ex. JO och påtala en myndighets långsamma handläggning. Utskottet har inte tidigare ansett att det förelegat ett generellt behov av att införa en rätt till dröjsmålstalan eller ett system med punktlighetsmål vid myndighetsutövning. Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker motionerna 2000/01:K265 och 1999/2000:K204 yrkande 14.

Utskottet anser att det är viktigt att medborgarna bemöts på ett vänligt och korrekt sätt i sina kontakter med myndigheter. Utskottet vidhåller sin uppfattning att det torde vara mer effektivt att inom förvaltningen motverka felaktigt bemötande av allmänheten genom utbildningsinsatser och andra liknande åtgärder än genom att göra ändringar i förvaltningslagen. Utskottet avstyrker motionerna 1999/2000:So327 yrkande 4 och 2000/01:So354 yrkande 3.

STATTEL-delegationen har genom upphandling i konkurrens träffat avtal om olika tjänster, bl.a. telefoni-tjänster och interaktiva talsvarstjänster. Statliga myndigheter, kommuner och landsting har genom denna upphandling möjlighet att erhålla sådana tjänster. Det är enligt utskottet viktigt att de medborgare som vill komma i kontakt med myndigheter inte stöter på hinder av något slag. Det skall, som utskottet uttalat tidigare, vara enkelt för enskilda att ta kontakt med myndigheter. Myndigheterna kan erhålla olika teletjänster anpassade efter myndigheternas skiftande behov. Varje myndighet avgör emellertid vilka telefoni-tjänster de vill ha. Med hänsyn härtill anser utskottet att motion 1999/2000:K303 får anses tillgodosedd. Utskottet avstyrker motionen.

Enligt regeringsformen skall förvaltningsmyndigheter iaktta saklighet och opartiskhet i sin verksamhet. Riksdagens ombudsmän skall enligt regeringsformen utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra författningar. Utskottet som utgår från att myndigheterna iakttar saklighet och opartiskhet i sin verksamhet avstyrker motion 2000/01:K287.

Enligt den ändring i förvaltningslagen som genomfördes 1999 skall en myndighet ha öppet under minst två timmar varje helgfri måndag–fredag. Skälet till ändringen var att få myndigheterna att ordna sitt öppethållande på s.k. klämdagar. Regeringen har i skriften *En förvaltning i demokratins tjänst – ett handlingsprogram* beskrivit sina åtgärder när det gäller bättre service

till medborgare och företag. Som ett led i utvecklingen av den elektroniska förvaltningen utarbetas kriterier för 24-timmarsmyndigheter. Syftet är att stimulera myndigheterna att utveckla elektroniska tjänster på ett sätt som passar t.ex. företags behov. En försöksverksamhet med servicedeklarationer startas vid myndigheter med bred kontaktyta mot t.ex. företag. För att förbättra dialogen med blivande och befintliga företagare vidareutvecklas användningen av Internet genom särskilda ingångar till relevant situationsanpassad myndighetsinformation för företagare, s.k. portalfunktioner. Syftet är att underlätta företags myndighetskontakter och ge lättillgänglig och innehållsmässigt korrekt information om relevanta ämnen. Genom dessa åtgärder anser utskottet att myndigheterna torde bli mer tillgängliga för t.ex. företagare. Något som utskottet anser är viktigt. Motion 2000/01:N323 yrkandena 15 och 16 får härigenom anses tillgodsedda och avstyrks därför.

Information vid Öresund

Motionen

I motion 1999/2000:K259 av Kenneth Lantz (kd) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts *dels* om informationsmöjlighet för allmänheten om socialförsäkringar, skatteregler och andra samhällsfrågor inom Danmark och Sverige (yrkande 1), *dels* om att tillsätta en utredare som får till uppgift att förbereda ett förslag om hur samhällsinformation skall möjliggöras för Öresundspendlarna (yrkande 2). Även om både Danmark och Sverige är medlemmar i Europeiska unionen är det enligt motionären lång väg till dess att socialförsäkringar, skattesystem och andra samhällsfrågor blir harmoniserade länderna emellan. Utöver att reglerna är olika möts Öresundspendlarna av täta lagändringar som för privatpersoner är i stort sett omöjliga att följa upp och efterleva. Regeringen bör enligt motionären få i uppdrag att utreda på vilket sätt medborgarna skall kunna tillgodogöra sig lagar och förordningar på ett pedagogiskt sätt. Det måste vara enkelt att få svar på olika typer av samhällsfrågor om t.ex. socialförsäkringarna i såväl Danmark som Sverige. Behov finns av en tjänst/service för medborgarna via telefon eller Internet.

Bakgrund

Sommaren 2000 startade projektet "Öresund Direkt". Projektet finansieras från svensk sida av Utrikesdepartementet. Genom projektet samordnas kunskap och information om t.ex. skatt, arbete, pensioner och bidrag. Öresund Direkt har en egen hemsida, www.oresunddirekt.com, där man t.ex. kan erhålla information under rubrikerna medborgare och företag. Rubriken medborgare har underrubrikerna att flytta, att arbeta, att söka arbete och att studera. Där tas frågor upp som gäller områdena sjukdom, inkomst, familj och barn, anställningsförhållanden, fackförening, tjänstledighet, pension och skatt.

Utskottets bedömning

Genom projektet ”Öresund Direkt” får motionen anses tillgodsedd. Utskottet avstyrker motion 1999/2000:K259.

Myndigheternas externa jämställdhetsarbete

Motionen

I motion 2000/01:K348 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utarbeta jämställdhetsmål, återrapporteringskrav och uppdrag gemensamma för statsförvaltningen (yrkande 1), vad i motionen anförs om att utarbeta myndighetsspecifika mål för verk och myndigheter (yrkande 2), vad i motionen anförs om vikten av utbildning och kunskapshöjande insatser med könsperspektiv riktade till berörda inom regering och myndigheter (yrkande 3). Vidare föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge jämställdhetsarbetet större vikt i budgetdialog och i regleringsbrev vad gäller myndigheter inom konstitutionsutskottets område (yrkande 4), myndigheter inom finansutskottets område (yrkande 5), myndigheter inom skatteutskottets område (yrkande 6), myndigheter inom justitieutskottets område (yrkande 7), myndigheter inom lagutskottets område (yrkande 8), myndigheter inom utrikesutskottets område (yrkande 9), myndigheter inom försvarsutskottets område (yrkande 10), myndigheter inom socialförsäkringsutskottets område (yrkande 11), myndigheter inom socialutskottets område (yrkande 12), myndigheter inom kulturutskottets område (yrkande 13), myndigheter inom utbildningsutskottets område (yrkande 14), myndigheter inom trafikutskottets område (yrkande 15), myndigheter inom miljö- och jordbruksutskottets område (yrkande 16), myndigheter inom näringsutskottets område (yrkande 17), myndigheter inom arbetsmarknadsutskottets område (yrkande 18) och myndigheter inom bostadsutskottets område (yrkande 19). Jämställdhet handlar enligt motionärerna om makt och inflytande, om rättvisa och fördelning av ekonomisk och politisk makt. Genom historien har en patriarkal samhällsstruktur verkat och reproducerats med resultat att vi i Sverige i dag, trots formell jämställdhet mellan kvinnor och män, har ett samhälle som systematiskt underordnar kvinnor. Det patriarkala maktmönstret genomsyrar förhållandet mellan könen på alla områden, i såväl familjen, statsapparaten, myndighetsutövningen som de politiska församlingarna. Motionärerna anser att det är av största vikt att man identifierar tydliga verksamhetsmål som är relevanta för myndigheten och som går i linje med de övergripande jämställdhetsmålen. Jämställdhet är ett kunskapsområde där det sker ny forskning fortlöpande, men där det fortfarande återstår många obesvarade frågor. Det är helt avgörande att personer som påverkar och beslutar om myndigheternas regleringsbrev likväl som de som arbetar inom myndigheterna besitter kunskaper om könsstrukturer i samhället. Mycket återstår enligt motionärerna att göra. En väg att gå är att inhämta kunskaper i forskning, men lika viktig är insikten om att vi alla är bärare av föreställningar om manligt, kvinnligt och vilka roller vi ser som självklara hos män och kvinnor. Motionärerna anser att man bör prioritera utbildning

och kunskaphöjande insatser med könsperspektiv riktade till berörda inom regering och myndigheter. Om regeringen avser att prioritera jämställdhetsarbetet hos myndigheterna bör frågan, enligt motionärerna, ges större vikt vid budgetdialog och regleringsbrev.

Bakgrund

Regeringen gav i september 1999 Riksrevisionsverket i uppdrag att för budgetåret 1999 granska hur jämställdhetsaspekten kommer till uttryck i regeringens regleringsbrev till myndigheterna. RRV skulle även granska om och på vilket sätt myndigheterna i sina årsredovisningar har återrapporterat det externa jämställdhetsarbetet i enlighet med regeringens direktiv, dvs. det arbete i vilket myndigheten skall verka för jämställdhet inom sin respektive samhällssektor. RRV skulle vidare analysera den utveckling som skett mellan åren 1997 och 1999 och lägga fram förslag till möjliga förändringar. Enligt regeringen pågår i Regeringskansliet ett arbete som syftar till att utveckla former och metoder för att säkerställa att jämställdhetsperspektivet får det önskade genomslaget. Ett led i detta utvecklingsarbete är att utgå ifrån gjorda erfarenheter av hur jämställdhetsperspektivet speglas i styrningen och uppföljningen av myndigheternas verksamhet.

RRV presenterade i juni 2000 uppdraget i rapporten *Jämställdhet – hur styr regeringen?* RRV 2000:17. Enligt RRV är kopplingen mellan de övergripande jämställdhetspolitiska målen och målformuleringarna i regleringsbreven otydlig. Både målformuleringar och återrapporteringskrav är mycket allmänt hållna. RRV anser att regeringen bör formulera tydligare strategi för jämställdhetspolitiken avseende det externa, utåtriktade arbetet. Här bör ingå att definiera det externa jämställdhetsområdet och att identifiera och formulera mål, återrapporteringskrav och uppdrag som kan vara gemensamma för hela eller stora delar av statsförvaltningen. Därefter kan vid behov myndighetsspecifika mål, återrapporteringskrav och uppdrag formuleras. RRV föreslår att regeringen tar principiell ställning till vilka myndigheter som berörs respektive inte berörs av de jämställdhetspolitiska målen avseende det externa arbetet. Ett sådant ställningstagande skulle underlätta för respektive departement att formulera mål, återrapporteringskrav och uppdrag till myndigheterna. Arbetet för ett jämställt samhälle skall genomsyra alla nivåer i samhället. I regeringens jämställdhetsstrategi bör enligt RRV klargöras att mainstreaming är det arbetssätt som myndigheterna skall använda för att nå de jämställdhetspolitiska målen. RRV föreslår att regeringen utnyttjar möjligheten att styra myndigheterna mot ett sådant arbetssätt mer långsiktigt via ett tillägg till verksförordningen. Om ytterligare preciseringar anses nödvändiga, kan bestämmelser också tas in i respektive myndighets instruktion. Ingen myndighet har fått invändning i revisionsberättelsen på grund av brister i återrapporteringen av det externa jämställdhetsarbetet. Granskningen visar att mål och återrapporteringskrav i många fall är allmänt formulerade vilket medfört att även myndigheternas återrapportering blir allmänt hållen. I praktiken kan, enligt RRV, revisionen därför sällan komma fram till en annan bedömning än att återrapporteringskraven är uppfyllda. Om regeringen

önskar prioritera det externa jämställdhetsarbetet så bör, enligt RRV:s uppfattning, frågan tillmätas större vikt i den årliga budgetdialogen, i regleringsbrev och i andra lämpliga sammanhang.

Enligt vad utskottet inhämtat från Regeringskansliet pågår ständigt arbete i departementen med jämställdhetsfrågor, dels inom Regeringskansliet, dels när det gäller departementens arbete i förhållande till myndigheterna.

Utskottets bedömning

Utskottet anser att de frågor som RRV tar upp i den av regeringen beställda rapporten *Jämställdhet – hur styr regeringen* är av synnerlig stor betydelse för regeringens jämställdhetsarbete. Utskottet anser att regeringen bör främja det externa jämställdhetsarbetet. Detta bör enligt RRV ske genom att frågan tillmätas större vikt i den årliga budgetdialogen, i regleringsbrev och i andra lämpliga sammanhang. Utskottet delar denna bedömning och utgår från att regeringen beaktar RRV:s synpunkter i sitt fortsatta jämställdhetsarbete. Motion 2000/01:K348 får därför anses tillgodosedd och avstyrks.

Konsekvensanalys vid förändring av viktiga samhällsfunktioner, m.m.

Motionerna

I motion 2000/01:K349 av Åke Gustavsson m.fl. (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konsekvensanalyser vid förändring av viktiga samhällsfunktioner. Den planerade omstruktureringen av Posten har väckt stor oro. Innan Posten och andra viktiga samhällsinrättningar vidtar så stora förändringar som Posten nu planerar måste noggranna konsekvensanalyser göras. Det är enligt motionären inte rimligt att varje för medborgaren viktig samhällsfunktion på egen hand och enbart utifrån sitt eget perspektiv drastiskt förändrar verksamheten. Inte minst det som sker vid Posten aktualiserar behovet av att hitta nya lösningar för att ge medborgarna tillfredsställande service. På många orter utvecklas lokala servicekontor för att klara samhällsservicen till medborgarna. För att bibehålla en tillfredsställande regional balans och ge alla en rimlig service måste viktiga serviceorgan finnas nära medborgarna. Motionärerna föreslår att regeringen tar initiativ till att dels modeller utvecklas för att bättre analysera konsekvenserna av stora förändringar av viktiga samhällsfunktioner, dels belyser hur samordningen av sådana samhällsfunktioner bättre kan samordnas i lokala servicekontor.

I motion 2000/01:K384 av Jan Backman (m) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av överlämnandet av myndighetsuppgifter. Enligt Utredningen om verksamheter som är beroende av statligt stöd (SOU 1994:147) skall statlig verksamhet handhas av statliga myndigheter och endast i undantagsfall föras över till enskilda organ. Situationen i dag är att uppgifter som innefattar myndighetsutövning ofta fullgörs av privaträttsliga organ som inrättats av enskilda. Finansdepartementet utfärdade 1997 nya riktlinjer för regle-

ringsbrevsarbetet. Enligt dessa skulle styrningen av de organisationer som inte är myndigheter ske enligt principen att organisationerna själva lägger fast målen för verksamheten och regering och riksdag endast anger syftet med statens bidragsgivning. Regeringen bör enligt motionärerna få i uppdrag att närmare utreda hur överlämnandet av förvaltningsuppgifter skall regleras eller ersättas av ett annat system.

Bakgrund

Riksdagens revisorer anförde i ett förslag till riksdagen (1996/97:RR7) att regeringen för riksdagen skall redovisa för vilken typ av beslut regeringen har för avsikt att utarbeta ekonomiska konsekvensanalyser och att regeringen efter några år redovisar i vilken omfattning regeringen och riksdagen har använt ekonomiska konsekvensanalyser som en del av underlaget för sina beslut. I yttrande till justitieutskottet (1996/97:FiU2y) anförde finansutskottet att det inte är meningsfullt att ställa generella krav på ekonomiska konsekvensanalyser. Justitieutskottet och riksdagen beslutade att ge regeringen detta till känna.

Regeringen delar (skr. 1998/99:150) riksdagens uppfattning att ekonomiska konsekvensanalyser kan vara ett värdefullt hjälpmedel inför beslut där olika handlingsalternativ övervägs. Frågan om ekonomiska konsekvensanalyser skall läggas till grund för ett beslut måste prövas från fall till fall. Mot denna bakgrund har regeringen svårt att se att man kan gå längre än att som allmän riktlinje ange att ekonomiska konsekvensanalyser skall användas i de fall de bedöms ha väsentlig betydelse för beslutet i fråga. Det är enligt regeringens mening varken möjligt eller lämpligt att införa en ordning som mer i detalj lägger fast för vilka typer av beslut som ekonomiska konsekvensanalyser skall användas och ange den närmare arten av sådana analyser. Att utveckla metoderna för och öka användningen av ekonomiska och andra konsekvensanalyser ingår som en viktig del i det arbete som pågår för att allmänt förbättra kvaliteten i regeringens och riksdagens beslutsunderlag. Det statliga kommittéväsendet och remissförfarandet hör till grundstenarna i den svenska förvaltningstraditionen. I samband med den nya kommittéförordningen har kraven på ekonomiska och andra konsekvensanalyser setts över och reglerats på ett mera samlat och överskådligt sätt än tidigare. Av förordningen framgår att om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda skall en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. Om förslaget innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, skall dessa redovisas. Om förslagen i ett betänkande har betydelse för den kommunala självstyrelsen, skall konsekvenserna i det avseendet anges i betänkandet. Detsamma gäller när ett förslag har betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Regeringen anför vidare att den avser att även i fortsättningen använda det ekonomiska

beslutsunderlag som den i varje enskilt fall anser var lämpligt för att ett välgrundat beslut skall kunna fattas eller föreslås riksdagen.

Enligt 11 kap. 6 § regeringsformen kan förvaltningsuppgift överlämnas till bl.a. bolag, förening, stiftelse eller till enskild individ. Innefattar uppgiften myndighetsutövning, skall det ske med stöd av lag.

Utskottets bedömning

Utskottet anser att det är av central betydelse att regeringen redovisar konsekvensanalyser när den lägger fram förslag till t.ex. förändringar av viktiga samhällsfunktioner. Regeringen har också uttalat att ekonomiska konsekvensanalyser kan vara ett värdefullt hjälpmedel inför beslut där olika handlingsalternativ övervägs. Frågan om ekonomiska konsekvensanalyser skall läggas till grund för ett beslut måste enligt regeringen prövas från fall till fall. Att utveckla metoderna för och öka användningen av ekonomiska och andra konsekvensanalyser ingår som en viktig del i det arbete som allmänt pågår för att förbättra kvaliteten i regeringens och riksdagens beslutsunderlag. Utskottet anser att konsekvensanalyser bör vara huvudregel när regeringen lägger fram förslag samt att regeringen, när den inte anser sådana behövliga, bör redovisa skälen för detta. Utskottet avstyrker motion 2000/01:K349.

Enligt 11 kap. 6 § regeringsformen skall förvaltningsuppgift som innebär att myndighetsutövning överlämnas till t.ex. bolag, förening, stiftelse eller till enskild individ ske med stöd av lag. Utskottet anser att när förvaltningsuppgifter överlämnas till t.ex. bolag eller enskild individ så bör detta ha föregåtts av en ordentlig belysning av samtliga konsekvenser som kan bli följden av ett sådant beslut. Utskottet utgår från att regeringen i respektive proposition redogör för konsekvenserna av ett eventuellt beslut på ett tillfredsställande sätt. Motion 2000/01:K384 får härigenom anses tillgodosedd och avstyrks.

Alkoholfri representation

Motionerna

I motion 1999/2000:K267 av Eva Zetterberg m.fl. (v, s, mp, fp, kd, c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alkoholfri representation. Den offentliga representationen kritiserar ofta av allmänheten, särskilt när alkohol förekommer. Det anses stötande att politiker och grupper i samhället som har goda inkomster dessutom i representationssammanhang ofta bjuds på måltider där alkohol förekommer. Detta gäller såväl företag som statliga eller kommunala bolag och myndigheter. Enligt motionärerna skulle riksdagen kunna vara föregångare i det offentliga livet med att införa alkoholfri representation i alla de sammanhang där riksdagen står som värd. Riksdagen bör också rekommendera statliga och kommunala bolag, myndigheter och förvaltningar att helt avstå från eller kraftigt minska tillgången på alkohol vid representationstillfällen.

I motion 2000/01:K250 av Fanny Rizell och Tuve Skånberg (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen och riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförts om en policy för alkoholfri representation för

statlig förvaltning och för riksdagen. Det finns bland allmänheten en irritation över att politiker, på det som faktiskt är deras arbetstid, dricker alkohol på skattebetalarnas bekostnad. Bruket av offentliga medel i form av statlig och kommunal representation med alkohol har därför med rätta kritiserats. Politiker, inte minst riksdagsledamöter, måste enligt motionärerna visa sin vilja att prioritera och föregå med gott exempel. Motionärerna föreslår en policy där all representation under arbetstid är helt alkoholfri och representation vid övriga tillfällen spritfri.

I motion 2000/01:K293 av Rolf Olsson och Tanja Linderborg (v) föreslås att riksdagen begär att regeringen fastställer en policy för konferens- och mötesverksamhet under det svenska ordförandeskapet enligt vad i motionen anförts om att alkohol inte skall serveras vid arbetsluncher. Under Sveriges ordförandeskap i EU kommer ett stort antal möten och konferenser att hållas på olika platser i Sverige. Sverige har en del traditioner som blivit till oskrivna regler. En sådan är att alkohol och arbete inte är förenligt. Detta har till följd att det inte serveras alkohol i samband med arbetsluncher. Motionärerna anser att denna regel bör gälla även under det svenska ordförandeskapet och därför bör en policy om detta utarbetas.

I motion 2000/01:K310 av Yvonne Oscarsson (v) föreslås att riksdagen beslutar att all representation skall vara alkoholfri under den tid som Sverige är ordförandeland i EU. Sverige försöker hålla vissa zoner fria från alkohol. Dit hör trafik, graviditet och arbetstid. Politiska förtroendeuppdrag kan mycket väl jämföras med arbete. Eftersom det krävs skärpa och en stark medvetenhet borde det vara självklart att all politisk representation är alkoholfri. Sverige för en restriktiv alkoholpolitik som får gehör inte bara i Europa utan även utanför Europas gränser. Vi har enligt motionärerna en unik möjlighet att i handling visa att vi menar allvar med vår medvetna politik

Bakgrund

Socialutskottet har avstyrkt motioner med krav på att all offentlig representation skall vara alkoholfri (bet. 1990/91:SoU23). Socialutskottets uppfattning var att stat och kommun bör visa återhållsamhet med alkoholserving vid offentlig representation. Socialutskottet utgick från att så skedde utan att riksdagen tog något initiativ i saken, varför motionerna avstyrktes. I betänkande 1995/96:SoU3 fann socialutskottet ingen anledning att frångå riksdagens tidigare ställningstagande.

Även konstitutionsutskottet har tidigare behandlat motioner med yrkanden om alkoholfri representation. Utskottet har i likhet med socialutskottet inte funnit anledning att frångå riksdagens ställningstagande. Utskottet behandlade senast hösten 1999 motioner om alkoholfri representation (bet. 1999/2000:KU3). Utskottet vidhöll uppfattningen att stat och kommun bör visa återhållsamhet med alkoholserving vid offentlig representation och utgick från att så sker utan att riksdagen tar något initiativ i saken. Utskottet avstyrkte därför motionerna.

Utskottets bedömning

Utskottet vidhåller sin uppfattning att stat och kommun bör visa återhållsamhet med alkoholserving vid offentlig representation och utgår liksom tidigare från att så sker utan att riksdagen tar något initiativ i saken. Inte heller när det gäller den representation som kommer att äga rum i samband med det svenska EU-ordförandeskapet är utskottet berett att ta initiativ till någon särskild reglering. Utskottet avstyrker motionerna 1999/2000:K267, 2000/01:K250, 2000/01:K293 och 2000/01:K310.

Riksdagsledamöter som länsstyrelse

Motionen

I motion 1999/2000:K326 av Bertil Persson (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om en utredning syftande till försök med länsstyrelser bestående av länets riksdagsledamöter. Länsstyrelsen är statens förlängda arm och kontrollorgan ute i län och regioner. Därför blir rollfördelningen principiellt felaktig när länsstyrelserna utses av företrädare för sekundärkommunerna. Ett enkelt sätt att tillgodose de nationella intressena samtidigt med de demokratiska vore enligt motionären att i stället låta riksdagsledamöterna jämväl utgöra länsstyrelsen. Ett sådant system bör enligt motionären utredas.

Bakgrund

Länsstyrelserna lyder, enligt 11 kap. 6 § regeringsformen, under regeringen. Landshövdingen, som tillsätts av regeringen, är chef för länsstyrelsen och är styrelsens ordförande. Länsstyrelsens styrelse består, utöver ordföranden, av 14 ledamöter som utses genom val. Valet förrättas, enligt 1 § lagen (1976:891) om val av ledamöter i länsstyrelsens styrelse, av landstingsfullmäktige. Ledamöter skall vara folkbokförda i länet.

Styrelsen skall enligt 12 § förordningen (1997:1258) med länsstyrelseinstruktion besluta om viktigare frågor om samhällsplaneringen, miljön och regionala utvecklingsinsatser eller andra åtgärder som är betydelsefulla för länets utveckling, viktigare frågor om länsstyrelsens verksamhetsinriktning, inrättande av särskilda nämnder och rennäringsdelegationer samt fastställande av deras ansvarsområden. Länsstyrelsen får enligt 13 § överlåta till landshövdingen att besluta om sådana föreskrifter som inte är av principiellt slag eller annars av större vikt.

En försöksverksamhet bedrivs, enligt lagen (1996:1414) om försöksverksamhet med ändrad regional ansvarsfördelning, i Kalmar, Gotlands, Skåne och Västra Götalands län. I försökslänen skall ett regionalt självstyrelseorgan överta uppgifter från länsstyrelsen, bl.a. ansvaret för det sektorsövergripande arbetet med att utarbeta en strategi för länets långsiktiga utveckling och ansvaret för frågor om länsplaner från regional transportinfrastruktur. Försöksverksamheten skall pågå till utgången av år 2002.

Utskottets bedömning

Utskottet är inte berett att föreslå regeringen att en utredningen, syftande till försök med länsstyrelser bestående av länets riksdagsledamöter, tillsätts. Utskottet avstyrker motion 1999/2000:K326.

Tillsynsavgifter

Motionen

I motion 1999/2000:K213 av Göte Jonsson m.fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om principer för avgiftsuttag vid tillsynsverksamhet. Olika lagar och bestämmelser som antagits under senare år har medfört krav på tillsyn när det gäller tillämpningen och efterlevnaden av bestämmelsen i fråga. Följden har i många fall blivit att näringsidkare blir föremål för tillsyn och kontroller från flera olika myndigheter under ett år, och varje myndighet har rätt att ta ut en avgift för sin tillsyn. I vissa fall tas det ut en årlig generell avgift utan att någon från tillsynsmyndigheten ens besöker företaget i fråga. Motionärerna anser att reglerna för tillsynsmyndigheternas rätt att ta ut avgifter måste klarläggas och att vissa principer måste läggas fast. En tillsynsmyndighet skall aldrig ha rätt att ta ut avgift utan att ha utfört en konkret prestation. En annan huvudregel bör enligt motionärerna vara att avgift inte skall utgå för den näringsidkare som vid kontroll fullföljt sina åligganden så att det inte finns något att anmärka. Regeringen skall enligt motionärerna återkomma till riksdagen med förslag till övergripande avgiftsregler för tillsyn.

Bakgrund

Enligt 8 kap. 3 § regeringsformen meddelas föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, genom lag. Utan hinder av denna bestämmelse kan regeringen eller kommun, enligt 9 § andra stycket, efter riksdagens bemyndigande meddela sådana föreskrifter om avgifter som på grund av 3 § annars skall meddelas av riksdagen.

Som exempel på föreskrifter om tillsynsavgift kan nämnas bestämmelserna i alkohollagen. Alkohollagen gäller tillverkning och införsel av alkoholdrycker och handel med sådana drycker. Servering av spritdrycker, vin och starköl får ske endast om tillstånd har meddelats (serveringstillstånd). Ansökan om serveringstillstånd görs skriftligen hos kommunen. Kommunen får enligt 7 kap. 13 § alkohollagen ta ut avgift för prövningen. Kommunen får också ta ut avgift för tillsyn av den som har serveringstillstånd. I propositionen (prop. 1994/95:89 s. 81) uttalade regeringen när det gäller uttaget av tillsynsavgift bl.a. följande.

När det gäller kommunernas hantering av serveringstillstånden bör enligt regeringens uppfattning också kommunerna beredas möjlighet att ta ut avgifter dels för arbetet med en ansökan om serveringstillstånd, dels för tillsyns-

arbetet. Kommunernas möjligheter att ta ut ansöknings- och tillsynsavgifter måste naturligtvis också grunda sig på en självkostnadsprincip. Grunderna för avgiftsuttaget bör bestämmas av kommunfullmäktige. De avgifter som tas ut bör betraktas efter någon form av schablon och uppdelning på olika avgiftsklasser.

Utskottets bedömning

När det gäller frågan om att ta ut tillsynsavgifter anser utskottet att detta bör ske enligt vissa principer. Av redogörelsen ovan, som gäller avgifter i kommunernas tillsyn enligt alkohollagen, framgår att dessa avgifter naturligtvis skall grunda sig på en självkostnadsprincip. Utskottet är medvetet om att kommunerna ändå inte alltid får täckning för de verkliga kostnader som kan uppstå i tillsynsarbetet. Utskottet som inte är berett att föreslå ytterligare reglering av hur tillsynsavgifter skall bestämmas avstyrker motion 1999/2000:K213.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *ombudsmännen*

att riksdagen med avslag på motion 2000/01:K328 yrkande 2 samt med anledning av motionerna 1999/2000:K242, 1999/2000:Sf639 yrkande 17, 1999/2000:A715 yrkandena 1–3, 2000/01:K252 yrkande 3, 2000/01:K266, 2000/01:K323 yrkandena 1 och 2, 2000/01:K358, 2000/01:K399 yrkande 2, 2000/01:Ju933 yrkande 33, 2000/01:L459 yrkande 11 och 2000/01:Sf645 yrkande 34 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

res. 1 (s, v)

2. beträffande Justitiekanslerns verksamhet

att riksdagen avslår motion 2000/01:K228,

res. 2 (kd, fp)

3. beträffande *medborgarkontor*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:N214 yrkande 14, 2000/01:K262, 2000/01:K330 och 2000/01:K373,

4. beträffande *protokoll och diarier på nätet*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K231 yrkande 3, 1999/2000:T705 yrkande 2, 1999/2000:K313 yrkande 2 och 2000/01:K341 yrkande 7,

res. 3 (c)

5. beträffande *IT och förvaltningen*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K313 yrkande 1 och 2000/01:T713 yrkandena 10–13 och 16,

res. 4 (c)

6. beträffande *dröjsmålstalan*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K204 yrkande 14 och 2000/01:K265,

res. 5 (m, kd, c, fp)

7. beträffande *myndigheters bemötande*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:So327 yrkande 4 och
2000/01:So354 yrkande 3,

res. 6 (c)

8. beträffande *myndigheters service, m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K303, 2000/01:K287 och
2000/01:N323 yrkandena 15 och 16,

9. beträffande *information Öresund*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K259,

10. beträffande *myndigheternas jämställdhetsarbete*
att riksdagen avslår motion 2000/01:K348,

11. beträffande *konsekvensanalyser*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:K349 och 2000/01:K384,

12. beträffande *alkoholfri representation*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K267, 2000/01:K250,
2000/01:K293 och 2000/01:K310,

res. 7 (v, mp)

13. beträffande *riksdagsledamöter som länsstyrelse*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K326,

14. beträffande *tillsynsavgifter*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K213.

Stockholm den 9 november 2000

På konstitutionsutskottets vägnar

Göran Magnusson

I beslutet har deltagit: Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Mats Berglind (s), Inger René (m), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Per Lager (mp), Åsa Torstensson (c), Helena Bargholtz (fp), Per-Samuel Nisser (m), Alice Åström (v) och Carl-Erik Skårman (m).

Reservationer

1. Ombudsmännen (mom. 1)

Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Mats Berglind (s), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s) och Alice Åström (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”detta till känna.” bort ha följande lydelse:

När det gäller frågan om att föra ihop de ombudsmän som är underställda regeringen till en ombudsmannaorganisation har utskottet tidigare utgått från att regeringen fortlöpande prövar organisationen av den verksamhet som de regeringen underställda ombudsmännen bedriver. Dessa ombudsmän har en annan funktion än vad JO har. Dessa ombudsmän utgör snarare regeringens politiska verktyg för att främja utvecklingen inom respektive område samt bistå allmänheten med rådgivning och upplysningsverksamhet. Myndigheterna skall inte, som särskilda kontrollorgan, se till att enskildas rättigheter tillvaratas i olika sammanhang.

Utskottet, som inte är berett att föreslå att dessa ombudsmän skall sammanföras till ett ombudsmannaämbete eller underställas riksdagen, avstyrker motionerna 1999/2000:K242, 1999/2000:Sf639 yrkande 17, 1999/2000:A715 yrkandena 1–3, 2000/01:K252 yrkande 3, 2000/01:K266, 2000/01:K323 yrkandena 1 och 2, 2000/01:K358, 2000/01:K399 yrkande 2, 2000/01:Ju933 yrkande 33, 2000/01:L459 yrkande 11 och 2000/01:Sf645 yrkande 34. Även motion 2000/01:K328 yrkande 2 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *ombudsmännen*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K242, 1999/2000:Sf639 yrkande 17, 1999/2000:A715 yrkandena 1–3, 2000/01:K252 yrkande 3, 2000/01:K266, 2000/01:K323 yrkandena 1 och 2, 2000/01:K358, 2000/01:K399 yrkande 2, 2000/01:Ju933 yrkande 33, 2000/01:L459 yrkande 11, 2000/01:Sf645 yrkande 34 och 2000/01:K328 yrkande 2,

2. Justitiekanslerns verksamhet (mom. 2)

Ingvar Svensson (kd), Björn von der Esch (kd) och Helena Bargholtz (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med ”JK är regeringens” och slutar med ”därför motion 2000/01:K228.” bort ha följande lydelse:

Justitiekanslern är dels regeringens ombudsman och utredare av olika företeelser inom den statliga förvaltningen, dels åklagare som beslutar om åtal mot domare i Högsta domstolen och Regeringsrätten. Justitiekanslern är också åklagare i vissa mål enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Till JK:s åligganden hör att företräda statens intressen gentemot enskilda men också att i vissa sammanhang fördela medel till enskilda.

Enligt utskottet är dessa olika roller diskutabla. Konflikter kan uppstå genom denna rolldelning inom ett och samma ämbete. Regeringen bör göra en översyn av JK:s nuvarande åligganden. Detta bör riksdagen, med bifall till motion 2000/01:K228, ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *Justitiekanslerns verksamhet*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:K228 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Protokoll och diarium på nätet (mom. 4)

Åsa Torstensson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 23 börjar med ”I några motioner” och på s. 24 slutar med ”yrkande 7.” bort ha följande lydelse:

Regering och riksdag bör enligt utskottet stärka offentlighetsprincipen i det egna arbetet. Ett rimligt första steg är att lägga ut de egna diarierna tillgängliga och sökbara på Internet och inleda överläggningar om sådana insatser i landets alla kommuner med kommun- och landstingsförbund. Detta bör riksdagen, med bifall till motion 2000/01:K341 yrkande 7 och med anledning av motionerna 1998/99:K231 yrkande 3, 1999/2000:T705 yrkande 2, 1999/2000:K313 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *protokoll och diarium på nätet*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:K341 yrkande 7 och med anledning av motionerna 1998/99:K231 yrkande 3, 1999/2000:T705 yrkande 2, 1999/2000:K313 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. IT och förvaltningen (mom. 5)

Åsa Torstensson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med ”Regeringen har i” och slutar med ”varför de avstyrks.” bort ha följande lydelse:

Utskottet menar emellertid att de av regeringen redovisade åtgärderna är av alltför vag och övergripande natur för att fungera som effektiva styrinstrument för ökad användning av IT i den statliga förvaltningen.

Svenska myndigheter ligger redan långt framme i fråga om IT-användning och Internetbaserade tjänster. Samtidigt varierar ambitionsnivån och beredskapen för att erbjuda alltfler tjänster elektroniskt, varför det förefaller motiverat att nu sätta upp ett mål för när s.k. intelligenta tjänster skall erbjudas från alla myndigheter, på samma sätt som skett t.ex. i Storbritannien. En rimlig ambitionsnivå torde vara att detta skall vara genomfört från den 1 januari 2004 i enlighet med vad som anförts i motion 2000/01:T713 yrkande 10.

Vidare konstaterar utskottet att den gemensamma webbplats för myndigheter som regeringen beskriver inte motsvarar idén om en myndighetskon-

takt, närmare beskriven i samma motion yrkande 11. Att förverkliga idén om en myndighetskontakt innebär att en myndighet får det samlade ansvaret inom en samhällssektor för kontakt med medborgarna. Det är därefter myndighetens ansvar att de riktiga kontakterna görs mellan myndigheter för att erbjuda den efterfrågade tjänsten. Ett uppenbart exempel är att det vore önskvärt att sammanföra alla de kontakter som måste tas med en myndighet då ett företag startas. Enligt utskottet är detta en eftersträvansvärd ordning, då den tar sin utgångspunkt i människors vardag, inte i myndigheters organisation och ansvarsavgränsningar.

Ett fungerande informationssystem inom och mellan myndigheter är närmast en förutsättning för att detta ska fungera. Det är därmed av största vikt att informationshanteringen inom hela den offentliga, dock främst den statliga, sektorn blir enhetlig och att information blir utbytbar. Frågan om interoperabilitet berörs inte närmare i regeringens skrifter, utan lämnas, vad utskottet kan utläsa, till varje myndighet att själv ta ansvar för, vilket bl.a. skett tjänstfullt inom ramen för SHS-projektet. Det är enligt utskottets uppfattning en otillräcklig hållning som riskerar att fördröja introduktionen av intelligenta tjänster och en myndighetskontakt i hela den offentliga sektorn. Regeringen bör därför ta initiativet till att genomdriva enhetliga system för informationshantering inom den statliga sektorn. Detta arbete bör ta en naturlig utgångspunkt i det arbete som redan lagts ned i det svenska SHS-projektet i enlighet med vad som beskrivits i motion 2000/01:T713 yrkande 13.

Det råder bred enighet mellan riksdagens partier om värdet av medborgares delaktighet och påverkansmöjligheter. IT erbjuder nya möjligheter att stärka delaktighet och insyn, vilket dock förutsätter en medveten strategi från statsmakternas sida. En ensidig fokusering vid tjänster och informations-spridning riskerar att reducera IT till ett medium bland många andra och blunda för det verkligt revolutionerande i en teknik som erbjuder fler människor möjlighet att delta i ett öppet samtal på lika villkor. Som ett komplement till ökade inslag av deltagande i offentlig verksamhet är det värt att pröva möjligheten till begränsade direktdemokratiska inslag, i synnerhet på de nära politiska och administrativa nivåerna. Regeringen bör i detta sammanhang uppmuntra såväl till ökad försöksverksamhet som till utveckling av verktyg för och utvärdering av försök med elektronisk direktdemokrati på det sätt som beskrivits i motion 2000/01:T713 yrkande 16.

Riksdagen bör, med anledning av motion 2000/01:T713 yrkandena 10–13 och 16, som sin mening ge regeringen detta till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. *beträffande IT och förvaltningen*

att riksdagen med anledning av motion 2000/01:T713 yrkandena 10–13 och 16 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Dröjsmålstalan (mom. 6)

Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Åsa Torstensson (c), Helena Bargholtz (fp), Per-Samuel Nisser (m) och Carl-Erik Skårman (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar med ”Varje ärende” och slutar med ”yrkande 14.” bort ha följande lydelse:

I en rättsstat är det viktigt att medel står till buds som garanterar den enskilde medborgarens rätt till en säker och snabb handläggning av ett ärende. Detta är enligt utskottet särskilt angeläget vad gäller fall av myndighetsutövning mot den enskilde. En förstärkning av den enskildes ställning gentemot den offentliga förvaltningen föreslås därför genom införandet av en så kallad dröjsmålstalan. En sådan talan ger den enskilde en möjlighet att i domstol få prövat om ett förvaltningsärende onödigt uppehålls hos den myndighet som har att fatta beslut i ärendet. Möjlighet till dröjsmålstalan bör enligt utskottet finnas avseende förvaltningsärenden som omfattar myndighetsutövning mot den enskilde. Enligt utskottet bör riksdagen, med bifall till motionerna 2000/01:K265 och 1999/2000:K204 yrkande 14, begära att regeringen lägger fram förslag till lag om dröjsmålstalan.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *dröjsmålstalan*
att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:K204 yrkande 14 och 2000/01:K265 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Myndigheters bemötande (mom. 7)

Åsa Torstensson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar med ”Utskottet anser att” och slutar med ”yrkande 3.” bort ha följande lydelse:

I förvaltningslagen finns angivet vilka rättigheter medborgarna har i fråga om att ta del av handlingar, information m.m. Det som saknas är enligt utskottet riktlinjer för bemötande av medborgarna. Behovet av ett värdigt bemötande av medborgarna gäller alla myndigheter som t.ex. försäkringskassor, arbetsförmedlingar och taxeringsmyndigheter. I förvaltningslagen bör därför införas ett tillägg angående bemötandefrågor. Med bifall till motion 1999/2000:So327 yrkande 4 och 2000/01:So354 yrkande 3 bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *myndigheters bemötande*
att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:So327 yrkande 4 och 2000/01:So354 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Alkoholfri representation (mom. 12)

Kenneth Kvist (v), Per Lager (mp) och Alice Åström (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 39 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "2000/01:K310." bort ha följande lydelse:

Under Sveriges ordförandeskap i EU kommer ett stort antal möten och konferenser att hållas på olika platser i Sverige. Sverige har en del traditioner som blivit till oskrivna regler. En sådan är att alkohol och arbete inte är förenligt. Detta har till följd att det inte serveras alkohol i samband med arbetsluncher. Enligt utskottet bör denna regel gälla även under det svenska ordförandeskapet och därför bör en policy om detta utarbetas. Sverige för en restriktiv alkoholpolitik som får gehör inte bara i Europa utan även utanför Europas gränser. Enligt utskottet har Sverige en unik möjlighet att i handling visa att vi menar allvar med vår medvetna politik. Enligt utskottet bör riksdagen, med bifall till motionerna 2000/01:K293 och 2000/01:K310 samt med anledning av motionerna 1999/2000:K267 och 2000/01:K250 begära att regeringen fastställer en policy för konferens- och mötesverksamhet under det svenska ordförandeskapet om att alkohol inte skall serveras vid arbetsluncher.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *alkoholfri representation*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:K267, 2000/01:K250 samt med bifall till motionerna 2000/01:K293 och 2000/01:K310 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Motion från den allmänna motionstiden 1998	1
Motioner från den allmänna motionstiden 1999	1
Motioner från den allmänna motionstiden 2000	3
Utskottet	7
Ombudsmän.....	7
Motionerna.....	7
Bakgrund.....	10
Utskottets bedömning.....	13
Justitiekanslerns roll.....	13
Motionen.....	13
Bakgrund.....	14
Utskottets bedömning.....	15
Medborgarkontor	15
Motionerna.....	15
Bakgrund.....	16
Utskottets bedömning.....	18
Information från myndigheter, IT	18
Motionerna.....	18
Bakgrund.....	20
Utskottets bedömning.....	23
Myndigheters service, m.m.	24
Motionerna.....	24
Bakgrund.....	26
Utskottets bedömning.....	31
Information vid Öresund.....	32
Motionen.....	32
Bakgrund.....	32
Utskottets bedömning.....	32
Myndigheternas externa jämställdhetsarbete	33
Motionen.....	33
Bakgrund.....	34
Utskottets bedömning.....	35
Konsekvensanalys vid förändring av viktiga samhällsfunktioner, m.m.	35
Motionerna.....	35
Bakgrund.....	36
Utskottets bedömning.....	37
Alkoholfri representation	37
Motionerna.....	37
Bakgrund.....	38
Utskottets bedömning.....	39
Riksdagsledamöter som länsstyrelse.....	39
Motionen.....	39

Bakgrund.....	39
Utskottets bedömning.....	40
Tillsynsavgifter	40
Motionen	40
Bakgrund.....	40
Utskottets bedömning.....	41
Hemställan	41
Reservationer.....	43
1. Ombudsmännen (mom. 1).....	43
2. Justitiekanslerns verksamhet (mom. 2).....	43
3. Protokoll och diarium på nätet (mom. 4)	44
4. IT och förvaltningen (mom. 5).....	44
5. Dröjsmålstalan (mom. 6).....	46
6. Myndigheters bemötande (mom. 7).....	46
7. Alkoholfri representation (mom. 12)	47